

**Бэлгийн хүчирхийлэл, хүчингийн гэмт хэрэгт өртсөн
хүүхэдтэй ажиллах нь**

Цагдаагийн ажилтануудад зориулсан гарын авлага

Гарчиг:

Оршил
Гарын авлагын танилцуулга

БҮЛЭГ 1

1. Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл
  - 1.1. хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл, түүний төрөл ангилал
  - 1.2. хохирогчийн эрх, үүрэг, сэтгэлзүйн онцлог
  - 1.3. хохирогчоос мэдүүлэг авах өрөөг ашиглах
  - 1.4. хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдээс мэдүүлэг авахад цагдаагийн ажилтны баримтлах зарчим

БҮЛЭГ 2

2. Биеийн хүчний хүчирхийлэл, илрэл, таньж мэдэх арга болон хууль эрхзүйн зохицуулалт
  - 2.1. Хохирогчоос мэдүүлэг авах болон ярилцлага хийх процедур
    - анхны уулзалт, ярилцлага
    - хэргийн талаар ярилцах
    - гэр бүлийн уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх
    - хохирогчийн юу хүсэж байгааг нь олж мэдэх
    - цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх
  - 2.2. Хохирогчдод үзүүлэх туслалцаа
  - 2.3. ОУ-ын хууль тогтоомж

БҮЛЭГ 3

3. Бэлгийн хүчирхийлэл, хүчингийн гэмт хэргийн илрэл, таньж мэдэх арга болон хууль эрхзүйн зохицуулалт
  - 3.1. Хүчингийн гэмт хэрэг, бэлгийн хүчирхийлэл, бэлгийн халдлагын ялгаа
  - 3.2. Хүчингийн гэмт хэргийн үйлдэгдэх онцлог
    - садист
    - догшин
    - хуурч мэхлэх
  - 3.3. Хохирогчоос мэдүүлэг авах болон ярилцлага хийх процедур
    - анхны уулзалт, ярилцлага
    - хэргийн талаар ярилцах
    - гэр бүлийн уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх
    - хохирогчийн юу хүсэж байгааг нь олж мэдэх
    - цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх
  - 3.4. Хүчингийн гэмт хэргийн хохирогчдод үзүүлэх туслалцаа

БҮЛЭГ 4

4. Сэтгэл санааны, үг хэлээр доромжлох хүчирхийлэлийн илрэл, таньж мэдэх арга болон хууль эрхзүйн зохицуулалт

4.1. Хохирогчоос мэдүүлэг авах болон ярилцлага хийх процедур

- анхны уулзалт, ярилцлага
- хэргийн талаар ярилцах
- гэр бүлийн уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх
- хохирогчийн юу хүсэж байгааг нь олж мэдэх
- цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх

4.2. Хохирогчдод үзүүлэх туслалцаа

БҮЛЭГ 5

5. Эдийн засгийн болон гэр бүлийн хүчирхийллийн илрэл, таньж мэдэх арга болон хууль эрхзүйн зохицуулалт

5.1. Хохирогчоос мэдүүлэг авах болон ярилцлага хийх процедур

- анхны уулзалт, ярилцлага
- хэргийн талаар ярилцах
- гэр бүлийн уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх
- хохирогчийн юу хүсэж байгааг нь олж мэдэх
- цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх

5.2. Хохирогчдод үзүүлэх туслалцаа

БҮЛЭГ 6

6. Үл хайхрах /neglect/ хүчирхийлэл илрэл, таньж мэдэх арга болон хууль эрхзүйн зохицуулалт

6.1. Хохирогчоос мэдүүлэг авах болон ярилцлага хийх процедур

- анхны уулзалт, ярилцлага
- хэргийн талаар ярилцах
- гэр бүлийн уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх
- хохирогчийн юу хүсэж байгааг нь олж мэдэх
- цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх

6.2. Хохирогчдод үзүүлэх туслалцаа

7. Зарим хууль тогтоомжоос

- I. МУ-ын Үндсэн хууль
- II. МУ-ын Гэр бүлийн тухай хууль
- III. Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай хууль
- IV. Эрүүгийн хууль
- V. Захиргааны хариуцлагын тухай хууль
- VI. Хүүхдийн эрхийн конвенци

8. Нэр томъёоны тайлбар

1. Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл

Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл, түүний төрөл ангилал

Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл нь нийгмийн сэтгэл зовоосон асуудлын нэг мөн бөгөөд нийгмийн бүхий л хүрээнд өөрөөр хэлбэл гэр орон, сургууль гэх зэрэг хүүхдийн хамгийн ойр дотны халуун дулаан уур амьсгалтай байх ёстой газруудад тэдний эсрэг хүчирхийлэл үйлдэгдэж байдаг.

Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэлд тэдний эцэг эх, асран хүмүүжүүлэгчид зэрэг хэн нэгэн хүний зүгээс биеийн хүч, давуу талаа ашигласан үйлдлүүд багтдаг. Эдгээрийн үйлдлүүдийн үр дүнд хүүхдийн сэтгэл санаа, бие махбодид ямар нэгэн гэмтэл бэртэлт, өвчин, өвдөлт үүссэнээр тодорхойлогддог.

Хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийг нилээн өргөн хүрээнд авч үзэх ёстой. Ялангуяа хүүхэдтэй ажилладаг Цагдаагийн ажилтнуудын хувьд дараах таван үндсэн хэлбэрийн хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийн талаар мэдлэгтэй байх шаардлагатай.

Үүнд:

1. **Үл ойшоох буюу хайхрахгүй байх явдал:** Энэ нь эцэг эх, асран хамгаалагчийн зүгээс хүүхдээ асран хамгаалах ёстой үүргээ гүйцэтгэхгүй, ухамсарлахгүй байхтай холбоотой. Өөрөөр хэлбэл хүүхдийн оюун санаа, бие бялдрын хөгжил, түүний эрүүл мэндийг хамгаалах зэрэгт авах ёстой арга хэмжээнүүдийг авахгүй хайхрахгүй байгаагаар илэрхийлэгдэнэ.
2. **Асран хамгаалагчгүй орхих, үлдээх:** Үүнд эцэг эх ажилдаа болон амралтаар явахдаа хүүхдээ гэрт нь ганцааранг нь орхих явдлууд хамраарагдана. Үүнийг гэртээ ганцаараа үлдэх тохиолдол хэмээн нэрлэх бөгөөд энэ тохиолдолд хүүхэд тодорхой асрамж хамгаалалтгүй үлдэхийг хэлнэ.
3. **Бие махбодийн хүчирхийлэл:** Энэ нь томчууд, эцэг эхчүүд өөрсдийн давуу талаа ашиглан хүч хэрэглэж хүүхдийн бие махбодийг өвтгөх, түүнд гэмтэл учруулахыг хэлэх бөгөөд энэ тохиолдолд хүүхэд өөрийгөө хамгаалах ямар ч арга хэмжээ авч чаддаггүй. Жишээбэл: цохих, зодох,
4. **Сэтгэл санааны хүчирхийлэл:** Энэ төрлийн хүчирхийлэл нь хүүхдийн өөрийн үнэлэмж, түүний сэтгэл санааны хөгжилд сөрөгөөр нөлөөлдөг бөгөөд үүнд хэл амаар доромжлох, нэр хоч өгөх элдэвлэх, гадуурхах, үл ойшоох зэрэг үйлдлүүд багтана. Энэ нь нөгөө талаас хүүхдийн сэтгэл санааны хөгжил өсөлтөнд зайлшгүй шаардагддаг, тус дэм үзүүлдэг хайр халамж, энхрийлэл, тусламж дэмжлэг үзүүлэхгүй байхыг хэлнэ.
5. **Бэлгийн хүчирхийлэл:** Томчуудын зүгээс хүүхдийг айлган сүрдүүлж, албадан, хүч түрэмгийлэх замаар шууд болон шууд бус замаар бэлгийн ямар нэгэн төрлийн харилцаанд татан оролцуулах үйлдэлүүдийг хэлнэ.

Томчуудын зүгээс гадна хүүхдүүд өөрсдөө бие биенийхээ эсрэг албадан хүчээр бэлгийн харилцаанд татан оролцуулах явдлыг хамааруулан ойлгоно. Үүнд зөвхөн бэлгийн харьцаанд орсон тохиолдлыг бус завдах үйлдлүүдийг ч хамааруулдаг.

Хүчирхийллийн эдгээр хэлбэрүүд нь бүгд хүүхдийн бие махбод, сэтгэл санааны аль алинд нь сөрөгөөр нөлөөлж, ноцтой гэмтэл учруулж зарим тохиолдолд үхэлд ч хүргэх аюултай.

Хохирогчийн эрх, үүрэг, сэтгэлзүйн онцлог

Хохирогчоос мэдүүлэг авах өрөөг ашиглах

Хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдээс мэдүүлэг авахад цагдаагийн ажилтны баримтлах зарчим

3. Биеийн хүчний хүчирхийлэл, илрэл, таньж мэдэх арга болон хууль эрхзүйн зохицуулалт
  - 3.1. Хохирогчоос мэдүүлэг авах болон ярилцлага хийх процедур
    - анхны уулзалт, ярилцлага
    - хэргийн талаар ярилцах
    - гэр бүлийн уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх
    - хохирогчийн юу хүсэж байгааг нь олж мэдэх
    - цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх
  - 3.2. Хохирогчдод үзүүлэх туслалцаа
  - 3.3. ОУ-ын хууль тогтоомж

БҮЛЭГ 3

Бэлгийн хүчирхийлэл, хүчингийн гэмт хэргийн илрэл, таньж мэдэх арга болон хууль эрхзүйн зохицуулалт

Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл нь насанд хүрсэн хүмүүс хүүхдийг албадан, хүч хэрэглэх замаар бэлгийн харьцаанд татан оролцуулах ганц удаагийн үйлдэл буюу давтан үйлдлүүдийг хамааруулна. Эдгээр үйлдлүүд нь хүүхдэд нөхөж баршгүй их бие болон сэтгэлийн гарз хохирлыг учруулдаг бөгөөд зарим онцгой тохиолдолуудад үхэлд ч хүргэдэг.

Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл нь ихэнх тохиолдолд тэдний ойр дотны хүмүүсийн зүгээс болон ахуйн хүрээнд ихээр үйлдэгдэж байгаа гэмт хэрэг бөгөөд үүнээс гадна хүүхдийн биеийг нь үнэлүүлэх, хил дамнуулан худалдаалах, порнографи, секс туризм гэх зэргээр зохион байгуулалттайгаар сексийн зорилгоор ашиглаж байгаа явдал ч нилээн газар авч байна.

Хүүхэд насанд хүрэгсэдийн зүгээс үйлдэгдэж байгаа эдгээр үйлдлүүдийг эсэргүүцэх, таслан зогсоох мэдлэг мэдээлэл, хүчин чадал, нийгмийн байр суурь байхгүй гэдгийг ойлгох нь чухал. Хүүхдийг албадан хүч хэрэглэн бэлгийн харьцаанд татан оролцуулсан бүх үйлдлүүд нь түүнийг үйлдэгчийн нас, нийгмийн байр суурийг харгалзахгүйгээр хүний эрхийг зөрчсөн үйлдэлд тооцогдох ёстой.

Сүүлийн жилүүдэд олон нийтийн зүгээс хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийллийг ноцтой гэмт хэрэг бөгөөд ихээхэн газар авч байгаа асуудал болж байна гэдгийг нь хүлээн зөвшөөрөх, ойлгох хандлага нэмэгдэж байна.

Гэвч энэ төрлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх, үүнтэй холбоотой хэргүүдийг шийдвэрлэх мэргэжлийн бүлгүүдийн энэ талаарх ойлголт, хандлага тэр бүр сайн байж чадахгүйтэй холбоотой үүний эсрэг зохион байгуулалттай, үр дүнтэй тэмцэж чадахгүй байна.

3.1. Хүчингийн гэмт хэрэг, бэлгийн хүчирхийлэл, бэлгийн халдлагын ялгаа

Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл нь цагдаагийн ажилтнуудын хувьд шийдвэрлэх, ажиллахад хамгийн хүндрэл бэрхшээлтэй хэргийн нэг байдаг. Энэ төрлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэхэд хүндрэл бэрхшээл учруулдаг гол шалтгаан бол хуулийн системийнхэн энэ чиглэлээр үр дүнтэй, зохион байгуулалттай арга хэмжээ авдаггүй, хохирогчдыг хамгаалах тэдэнд нөхөн төлбөр үзүүлэх тогтолцоо байдаггүйтэй холбоотой. Үүнээс гадна цагдаагийн ажилтнууд бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогчдод үзүүлэх нийгмийн халамжийн үйлчилгээний талаар тодорхой ойлголтгүй байдаг.

Зарим орны цагдаагийн байгууллагууд энэ төрлийн гэмт хэрэг дээр ажиллах тусгай ажилтан, экспеертүүдтэй байдаг. Гэвч цагдаагийн ажилтнуудыг энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, энэ чиглэлээр ажиллахад нь мэргэшүүлэн сургах, бэлтгэхэд маш их зардал шаарддаг учир тэр бүр боломжгүй юм.

Иймээс бүх шатны ажилтанууд хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх, энэ төрлийн хэргийг таньж мэдэх, мөрдөн байцаах, шийдвэрлэх, хариу үйлдэл үзүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэсэн хэвээр байх болно. Тиймээс цагдаагийн ажилтанууд энэ төрлийн хэрэгтэй холбоотой гомдол хүлээн авсан тохиолдолд ямар арга хэмжээ авах, хэргийг илрүүлэх таньж мэдэх шинж тэмдгүүдийг мэддэг байх бөгөөд хохирогчидтой хэрхэн харьцах, тэднээс мэдүүлэг, мэдээлэл авах тусгай үр чадварт суралцсан байх нь хамгийн чухал юм.

Хүүхдийн эсрэг үйлдэгдсэн бэлгийн хүчирхийллийн хэрэгтэй танилцсаны дараа цагдаагийн ажилтнууд хамгийн түрүүнд хохирогч хүүхэдтэй холбоо тогтоох, уулзах шаардлагатай болдог. Энэ тохиолдолд цагдаагийн ажилтнууд тэдэнтэй маш болгоомжтой, тэднийг хүндлэх замаар харьцах хэрэгтэй учир нь тэднийг дахин сэтгэл санааны дарамтанд оруулахаас урьдчилан сэргийлэх хэрэгтэй.

Энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогчтой ажиллахад хүрвэл цагдаагийн ажилтанууд үүнийг л хамгийн түрүүнд анхаарах хэрэгтэй.

Хохирогч хүүхдүүд сэтгэл санааны хувьд маш эмзэг, мэдрэмтгий болсон байдаг. Ийм ч учраас цагдаагийн ажилтануудад сэтгэл судлаач, зөвлөгчид, нийгмийн ажилтнууд, шүүгч, прокуроруудтай нягт хамтран ажиллах шаардлага бий болдог.

Цагдаагийн ажилтан хэдийгээр ажлын сайн туршлага, арга барилтай байсан ч практик дээр дан ганц мэргэжлийн бүлэг нь хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэлтэй холбоотой хэрэг тус бүрийг үр дүнтэй, бүрэн гүйцэд шийдвэрлэж чаддаггүй гэдэг нь харагдаж байдаг. Бэлгийн хүчирхийлэлтэй холбоотой хэргийг шийдвэрлэхэд цагдаагийн ажилтнууд бусад мэргэжлийн бүлгүүдийн туслалцаа дэмжлэгийг авах, тэдэнтэй хамтрах нь хамгийн үр дүнтэй цогц арга болж байна.

Цагдаагийн байгууллага мэргэжлийн бусад бүлгүүдтэй хамтран ажиллахад хэд хэдэн давуу талууд байдаг. Жишээлбэл бусад мэргэжлийн бүлгүүдийн зөвлөгөө, саналууд нь цагдаагийн ажилтнуудад хэргийг олон талаас нь харахад тусладаг.

Түүнчлэн хүүхдийн чиглэлээр ажилладаг мэргэжилтнүүдтэй зөвлөлдснөөр цагдаагийн ажилтан хүүхдийн нас, онцлогт тохируулан хэрхэн харьцах талаар илүү мэдлэгтэй болно. Энэ нь цагдаагийн ажилтан хохирогч хүүхдээс мэдүүлэг, ярилцлага авах арга техникээ сайжруулах болон үндэслэлтэй баримт, нотолгоо цуглуулахад нь туслана.

Мэргэжлийн бусад бүлгүүдийн оролцоо, зөвлөгөө нь хохирогч хүүхдээс дахин дахин давтан мэдүүлэг авах, олон удаа яриулах явдлыг багасгах ингэснээрээ хохирогчийг сэтгэл санааны дарамтанд оруулах, сэтгэлийн шархыг нь сэдрээхээс урьдчилан сэргийлэх боломжтой болох юм.

Түүнчлэн мэргэжлийн бүлгүүдээс туслалцаа авснаар хохирогч хүүхдүүдийн сэтгэл зүй, бие махбодид гарч болох аливаа сөрөг шинж тэмдэгүүдийг жишээлбэл сэтгэл санааны гүн хямралд орох, эмх замбараагүй хооллох, амиа хорлохыг завдах зэрэг байдлуудыг таньж мэдэхэд чухал ач холбогдол юм.

Цагдаагийн байгууллага энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэхдээ бусад үйлчилгээ үзүүлдэг мэргэжлийн бүлгүүдтэй хамтран ажиллаж олон талын арга хэмжээ авч байгаа нь сүүлийн үед хамгийн сайн арга болж байгаа нь олон ороны практик дээр батлагдаж байна.

Төрийн бус байгууллагуудын төлөөллөөс бүрдсэн мэргэжлийн бүлгүүдтэй хамтран ажиллах нь цагдаагийн хариу үйлдэл болон түүний үр дүн, чанарыг мэдэгдэхүйцээр дээшлүүлдэг байна.

Жишээлбэл: Хүйсийн тэгш эрхийн төв нь Дэлхийн зөн–Монгол Олон Улсын Байгууллагын Хүнд нөхцөл дэх хүүхэд хөтөлбөртэй хамтран Баянзүрх, Сонгинохайхран дүүргийн Хүүхдийн тасаг дээр Хүүхдээс мэдүүлэг авах тусгай өрөөг байгуулан ажиллуулж байна. Уг өрөө нь бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогч хүүхдээс мэдүүлэг авах бөгөөд тухайн хэрэг дээр мэргэжлийн бүлгийн гишүүдээс бүрдсэн баг хамтран ажилладаг. Ингэснээр бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдүүдээс ярилцлага, мэдүүлэг авах өрөөг байгуулан ажиллуулснаар хохирогч болсон хүүхэд дахин сэтгэлзүйн дарамтанд орохгүй, тухайн хэргийнхээ талаар дахин санахгүй байхад чухал юм.

Тусгай зориулалтаар бэлтгэсэн эдгээр өрөөнүүд нь хүүхдэд таатай дулаан уур амьсгал бүрдүүлэхээр тохижуулагдсан бөгөөд энэ нь хохирогч хүүхдүүдээс мэдүүлэг авах түүнтэй хийх ярилцлага зэргийг ихээхэн хөнгөвчилж өгдөг болохыг цагдаагийн ажиллагсад илэрхийлж байсан.

Ийм өрөөтэй болсноор хүүхдийн байцаагч болон хүүхдийн хэрэг дээр ажилладаг байцаагч нарт зориулсан сургалтуудыг шат дааралан авч хэрэгжүүлж байна. Мөн бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг дээр дан ганц цагдаагийн ажилтан ажиллаад үр дүнд хүрэхгүй учраас сэтгэл зүйч, нийгмийн ажилтан, өмгөөлөгч зэрэг мэргэжлийн бүлгүүдээс бүрдсэн баг бий болгон ажиллах ёстой юм.

3.2. Хүчингийн гэмт хэргийн үйлдэгдэх онцлог

- садист
- догшин
- хуурч мэхлэх

3.5. Хохирогчоос мэдүүлэг авах болон ярилцлага хийх процедур

Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийллийн хэргийн талаар мэдээлэл авах, хохирогч хүүхдээс мэдүүлэг авах, түүнтэй ярилцлага хийх нь цагдаагийн ажилтан, хохирогч хүүхэд аль алинд нь маш төвөгтэй, эмзэг асуудал байдаг. Хохирогч хүүхэд маш их болгоомжилж, олон талаар бодож үзсэний эцэст цагдаагийн байгууллагад хандах алхамыг хийдэг.

Бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхэд сэтгэл санааны хувьд маш их гүн цочролд орсон байдаг. Ийнхүү цочрол, хямралтай үедээ цагдаагийн байгууллагад ханддаг учраас цагдаагийн ажилтнууд хохирогч хүүхдүүдтэй маш болгоомжтой, дэс дараалалтай харьцах хэрэгтэй бөгөөд тэдний ашиг сонирхолыг нэн тэргүүнд тавьж үзэх шаардлагатай. Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг дээр ажиллаж байхдаа цагдаагийн ажилтнууд дараах *процедурыг* дагаж мөрдөх хэрэгтэй.

Уг процедурууд нь үндсэн *гурван үе шаттай*.

Үүнд:

1. Таньж мэдэх, судалгаа явуулах ярилцлага

Энэ нь хохирогчтой уулзах хамгийн анхны уулзалт бөгөөд энэ уулзалт ярилцлагаар цагдаагийн ажилтан хохирогчид хэргийн мөн чанар, үндсэн нөхцөл байдлыг тандаж тэр талаар ойлголт авахыг зорьж судалгаа явуулдаг.

2. Нэмэлт мэдээлэл цуглуулах

хохирогчтой хийсэн анхны уулзалт ярилцлагын дараа цагдаагийн ажилтан нэмэлт мэдээлэл цуглуулах ажилд орох ёстой бөгөөд хохирогчийн гэр бүлийн гишүүд, найз нөхөд, асран хүмүүжүүлэгчид зэрэгтэй уулзаж ярилцах замаар мэдээлэл цуглуулна. Ингэсний дараагаар шүүхийн болон нийгмийн үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллагуудын мэргэжилтэн зөвлөхүүдтэй уулзаж ярилцаж зөвлөлдөх ёстой.

3. Дараагийн шатанд ямар арга хэмжээ авах шаардлагатайг шийдэх

Дээрх хоёр процессын дараа цагдаагийн ажилтан хохирогчтой уулзаж ярилцах хоёр дахь удаагийн уулзалтыг зохион байгуулах хэрэгтэй бөгөөд цаашид авах арга хэмжээний талаар хохирогчтой ярилцаж, шийдэх ёстой.

- анхны уулзалт, ярилцлага
- хэргийн талаар ярилцах
- гэр бүлийн уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх
- хохирогчийн юу хүсэж байгааг нь олж мэдэх
- цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх

Ярилцлага хийх болон мэдүүлэг авах процедур ба практик жишээнүүд:

Хохирогчтой уулзаж хэргийн талаар үндсэн мэдээлэл авах, судлах анхны ярилцлага

Энэ нь хохирогчтой хийх анхны уулзалт бөгөөд энэ уулзалт ярилцлагаар цагдаагийн ажилтан хэргийн бодит байдлын талаар олж мэдэх, тэр тухай аль болох их мэдээлэл авахыг хичээх хэрэгтэй бөгөөд ингэснээрээ хүүхдээс дахин дахин мэдүүлэг авах, түүнийг илүү их сэтгэлийн хямралд оруулахаас зайлсхийж чадна. Энэ процесс нь дараах үе шатуудтайгаар явагдах ёстой.

Үүнд:

А. Уулзаж ярилцах

Б. Хэргийн талаар яриулах

В. Гэр бүлийнхэн нөхцөл, уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх

Г. Хохирогч юу хүсэж, цагдаагийн ажилтнуудыг ямар арга хэмжээ авахыг хүсэж байгааг нь олж мэдэх

Д. Цаашид авах арга хэмжээнүүдийн талаар хэлэлцэн шийдвэрлэх

1. Уулзаж ярилцах

Энэ үе шат нь мэдүүлэг авах болон ярилцлага хийх цаашдын үр дүн, чанарыг тодорхойлдог гэдгийг санаж байх хэрэгтэй. Үүнээс олон зүйл шалтгаална. Энэ үе шатны гол зорилго нь хохирогчтой холбоо тогтоох, танилцах болон түүнд итгэл найдвар төрүүлж өөрт нь тохиолдсон хэргийн талаар нь дэлгэрэнгүй яриулах, сэтгэлээ нээн ярилцах үндэс суурийг нь тавихад оршдог.

2. Хэргийн талаар яриулах

Анхны холбоо тогтоож, танилцсаны дараа хохирогч хүүхдэд өөрт нь тохиолдсон явдлыг өөрийн дүрслэл, хэмнэлээрээ ярих боломжийг олго. Түүнээс хэтэрхий дэлгэрэнгүй болон ямар нэгэн дэс дараатай ярихыг бүү шаард. Өөрийнхөөрөө ярьж дуусгах боломж олго. Хүүхэд ярьж дууссаны дараа дараагийн асуултуудаа тавь. Сэтгэлийн хөдөлгөөнөө хэтэрхий ил өүү гарга.

3. Гэр бүлийнхэн уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх

Гэр бүлийнхэн уур амьсгал, гэр бүлийн гишүүдийн хоорондын харилцааны талаар тодорхой мэдээлэл авахыг хичээ.

4. Хохирогч юу хүсэж байгааг олж мэдэх

Энэ шатанд хохирогч цагдаагийн ажилтанг юу хийхийг хүсэж, цагдаагийн байгууллагын хариу үйлдэлээс юуг хүсэн хүлээж байгааг нь олж мэдэх хэрэгтэй.

5. Цаашид авах арга хэмжээнүүдийн талаар ярилцах, шийдэх

Хохирогчид цаашид ямар арга хэмжээнүүдийг авах шаардлагатай талаар сайтар ойлгуулж ямар учраас эдгээр архамууд чухал болохыг тайлбарлаж өгөх хэрэгтэй. Энэ нь ихэвчлэн хохирогчийн гэр бүлийн гишүүд, танил, найз нөхөдтэй нь уулзаж ярилцах болон бусад мэргэжлийн бүлгүүдийн төлөөлөгчтэй уулзаж, зөвөлгөө авах процессууд багтана.

3.6. Хүчингийн гэмт хэрийн хохирогчдод үзүүлэх туслалцаа

6. Сэтгэл санааны, үг хэлээр доромжлох хүчирхийлэл, таньж мэдэх арга болон хууль эрхзүйн зохицуулалт

4.3. Хохирогчоос мэдүүлэг авах болон ярилцлага хийх процедур

- анхны уулзалт, ярилцлага
- хэргийн талаар ярилцах
- гэр бүлийн уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх
- хохирогчийн юу хүсэж байгааг нь олж мэдэх
- цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх

4.4. Хохирогчдод үзүүлэх туслалцаа

7. Эдийн засгийн болон гэр бүлийн хүчирхийллийн илрэл, таньж мэдэх арга болон хууль эрхзүйн зохицуулалт

8.1. Хохирогчоос мэдүүлэг авах болон ярилцлага хийх процедур

- анхны уулзалт, ярилцлага
- хэргийн талаар ярилцах
- гэр бүлийн уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх
- хохирогчийн юу хүсэж байгааг нь олж мэдэх
- цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх

- 8.2. Хохирогчдод үзүүлэх туслалцаа
9. Үе тэнгийнхний дарамт илрэл, таньж мэдэх арга болон хууль эрхзүйн зохицуулалт
- 9.1. Хохирогчоос мэдүүлэг авах болон ярилцлага хийх процедур
- анхны уулзалт, ярилцлага
  - хэргийн талаар ярилцах
  - гэр бүлийн уур амьсгал, харилцаанд анализ хийх
  - хохирогчийн юу хүсэж байгааг нь олж мэдэх
  - цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх
- 9.2. Хохирогчдод үзүүлэх туслалцаа

4. Бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогч хүүхэдтэй ярилцлага хийх, мэдүүлэг авах арга техник

Бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхэдтэй ажиллахдаа Цагдаагийн ажилтануудын зүгээс гаргадаг алдаанууд...

Хохирогч хүүхэдтэй ярилцах, мэдүүлэг авах харьцахдаа анхаарах, болгоомжилвол зохих хэд хэдэн зүйлүүд байдаг. Эдгээрийг анхааралдаа аваагүйгээс болж олон алдаануудыг гаргадаг.

Үүнд:

Нэгдүгээрт: Мэдүүлэг авах явцад шаардлагатай бүх асуултуудаа ямар дарааллаар, хэрхэн ямар замаар тавих вэ гэдэгтэй холбоотой асуудал байна. Зарим зүйлийг мэдүүлэгийн эхэнд зарим зүйлийг нь хамгийн сүүлд ярих нь өөрт нь хялбар санагдах нь хүн бүрт өөр өөр байдаг.

Хоёрдугаарт: Хамгийн түгээмэл гаргадаг алдаа бол мэдүүлэгийг /ярилцлагыг/ хөтлөн явуулах хэлбэр, арга замыг сонгохдоо анхаарахгүй байх явдал байдаг. Асуулт асууж байгаа байдал, хэв маяг бүрт хүүхдийн сэтгэл хөдлөл өөр өөрөөр илэрдэг.

Цагдаагийн ажилтнууд дээрх хоёр зүйлийг нь аль алинийг нь анхааралдаа авч чадвал хохирогч хүүхдээс мэдүүлэг авах, түүнтэй ярилцлага хийх ажлыг амжилттай явуулж чадна.

Үндсэн санамжууд

Бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэргийн хохирогч бага насны хүүхэдтэй ажиллаж байхдаа цагдаагийн ажилтнууд тэдний нас болон хөгжлөөс шалтгаалан хэд хэдэн зүйлүүдийг санаж байх хэрэгтэй. Хүүхэд нас, сэтгэлзүйн зэрэг онцлогуудаас шалтгаалан аливаа зүйлийг дүрслэн ярих болон анхаарлаа төвлөрүүлэх төвшин нь өөр өөр байдаг.

Тухайн хүүхдийн нас, онцлогт тохируулан хэрхэн ярилцах, харьцахаа мэдэхгүй бол мэдүүлэг, ярилцлага үр дүнтэй амжилттай болж чадахгүй. Ямар нэгэн насны хүүхэдтэй ярилцаж байхдаа тэд аливаа үйлдэл, биеийн хэсгүүдийг ямар үг хэллэгээр илэрхийлж байгааг тусган авч тэр үг хэллэгийг нь ашиглавал хүүхдэд хялбар байдаг. Зарим тохиолдолд үг хэллэгүүд нь ямар утгатайг хүүхдээс асууж тодруулж болох бөгөөд нэгэнт ойлгомжтой болсон тохиолдолд хүүхдийг өөрийнхөө үг хэллэг, дүрслэлээрээ ярихыг нь зөвшөөр.

Анхаар Эрэгтэй цагдаагийн ажилтан ганцаараа хохирогч хүүхэдтэй ярилцлага хийх, мэдүүлэг авах ёсгүй. Боломжтой бол энэ ажлыг эмэгтэй цагдаагийн ажилтан гүйцэтгэх хэрэгтэй. Энэ нь дараах хоёр шалтгааны улмаас чухал юм.

Үүнд:

Ихэнх тохиолдолд бэлгийн хүчирхийлэл үйлдэгч нь эрчүүд байдаг бөгөөд, эрэгтэй/ эмэгтэй хүүхдийн аль аль нь сэтгэлзүйн хувьд ганцаараа эрэгтэй хүнтэй үлдэхээс маш их айдаг. Ер нь ихэнх тохиолдолд бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдүүд өөрийн таних, танихгүй бүх эрэгтэй хүмүүсээс айх, тэдэнд итгэх итгэлгүй болсон байдаг.

Тиймээс тэдэнд өөрсдөдөө тохиолдсон зүйлээ ярих, цагдаад мэдэгдэх бүрэн боломжийг олгох үүднээс үүнийг анхаарах хэрэгтэй. Эрэгтэй цагдаагийн ажилтан ганцаараа хохирогч хүүхэдтэй уулзаж ярилцах, мэдүүлэг авах тохиолдолд таны бодож байгаа шиг амжилтанд хэзээ ч хүрэхгүй.

Хүүхэд аливаа сар өдөр хугацааг нарийн тодорхой санадаггүй бөгөөд харин тэр үед цаг агаар ямар байсан, тэр нь хэн нэгний төрсөн өдөртэй ойролцоо байсан, ямар хичээлтэй өдөр байсан гэх мэтээр асуувал илүү мэддэг.

Хүүхэдтэй ярилцах, мэдүүлэг авах өрөө нь хүүхдэд дулаан уур амьсгал төрүүлэхүйц тав тухтай байх ёстой. Үүнийг та маш хялбар арга замаар хийж болох бөгөөд жишээлбэл уг өрөөнд янз бүрийн тоглоомууд байрлуулж, хүүхдийн дуртай өнгөтэй зүйлүүдийг тавих, гоё зураг, чимэглэлүүдийг хананд нь байрлуулснаар та тэрхүү уур амьсгалыг бүрдүүлж чадна.

Эдгээр нь хүүхдийн айдасыг багасгахад тусалдаг бөгөөд хүүхдэд илүү итгэлийг төрүүлдэг. Ингэснээр хүүхэдтэй ярилцлага хийх болон мэдүүлэг авах үйл явцыг хялбар болгож, амжилттай явуулахад нөлөөлж чадна.

Энэ бүхний дараа хохирогчтой хоёр дахь удаагаа уулзаж ярилцах хэрэгтэй.

Хохирогчийн анх удаа уулзаж ярилцлага хийхдээ түүнээс хэтэрхий дэлгэрэнгүй ярихыг албадах, олон асуултууд асуухаас зайлсхийх хэрэгтэй бөгөөд хохирогчид өөрөө л ярихыг хүсэж байгаа зүйлийг нь л ярих боломж олгох хэрэгтэй.

Анх удаагийн уулзалт ярилцлагаар бүх зүйлийг мэдэж авахыг зорих нь чухал биш түүнийг байцаалтын явцад дэлгэрүүлж болно.

Энэ үед анхаарах гол зүйл бол хохирогчийг шавдуулахгүй байх, хэт олон болон дэлгэрэнгүй яриулах асуултуудыг тавихгүй байх, хохирогчийн ярьсан зүйлд сэтгэлийн хөдөлгөөнөө үг яриагаар болон үйл хөдлөл, нүүр царайны байдлаар хэт ил илэрхийлэхгүй байхыг хичэх хэрэгтэй.

Case: Практик жишээ

Уг практик жишээнд бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхэдтэй уулзаж ярилцахад юуг анхаарах вэ, юун дээр цагдаагийн ажилтнууд их алддаг вэ? гэдэг асуултуудыг гарган харуулахыг зорьсон юм. Мөн уулзалт ярилцлага мэдүүлэгийг дээр дурдсан процедурын дагуу хэрхэн явуулах вэ гэдгийг олж харж болно.

Уулзалтыг голчлон цагдаагийн эмэгтэй хөтлөн явуулж байгаа бөгөөд мэдээж хохирогч охины хувьд сэтгэл санааны хувьд маш тавгүй, айсан, сандарсан байдалтай байгаа нь харагдаж байгаа. Ярилцлагад хэрэглэж байгаа үг хэллэгүүд ихээхэн анхаарал тавих хэрэгтэй.

А. Холбоо тогтоох танилцах уулзалт ярилцлага

14-15 орчим насны охин нэгэн эмэгтэйтэй хамт цагдаагийн газар ирнэ.

- Цагдаагийн жижүүр: Сайн байцаана уу? Та нарт юугаар туслах вэ?
- Эмэгтэй: Сайн. Сайн байна уу? Бид нар хэн нэгэн хүнтэй уулзаж ярилцах хэрэгтэй байна.
- Цагдаагийн жижүүр: Магадгүй би тус болж болох юм.
- Эмэгтэй: Тайлбарлахад жаахан төвөгтэй байна. Бид хоёр хэн нэгэн хүнтэй биечлэн уулзаж аминчлан ярилцах хэрэгтэй байгаа юм л даа. Бид хоёр.....хэлтэсээс хэн нэгэн хүнтэй уулзаж болох уу?
- Цагдаагийн жижүүр: Бололгүй яахав. Та 2 түр суугаад хүлээж байхгүй юу? Би утсаар яриад та 2-ыг холбогдох хүмүүстэй нь уулзуулаад өгье.
- Эмэгтэй: Их баярлалаа.

Хэсэг хугацааны дараа цагдаагийн эмэгтэй, эрэгтэй хоёр ажилтан ирээд охин эмэгтэй хоёрыг уулзалтын өрөөнд урилаа.

- Цагдаагийн эмэгтэй ажилтан: Өөрсдийгөө танилцуулахыг зөвшөөрнө үү? Бид ..... хэлтэст ажилладаг. Намайг Анна гэдэг. Энэ бол надтай хамт ажилладаг манай хэлтэсийн ажилтан Жонн.
- Анна: Та нар өөрсдийгөө танилцуулахгүй юу?
- Охин: Намаыг Мария Ферраро гэдэг, надтай хамт яваа хүн бол манай авга эгч, түүнийг Лена гэдэг.

Цагдаагийн эрэгтэй ажилтан тэдэнд уух юм авчирч өгнө.

- Анна: Бидний ойлгосноор та 2 манай хэлтэсээс хүмүүстэй тусгайлан уулзаж ярилцахыг хүссэн гэсэн.
- Лена: Тиймээ.
- Жорж: Тэгэхээр бүгдээрээ ярилцаж эхлэхээс өмнө нэг асуулт байна. Та хоёр зөвхөн манай эмэгтэй ажилтантай ярилцахыг хүсэж байна уу? Хэрвээ та бүхэн тэгж хүсэж байвал би ойлгоно.
- Охин: Зүгээрээ.
- Жорж: Чи итгэлтэй байна уу?
- Охин: Тиймээ.
- Анна: Би асуух зүйл байвал асуугаад явъя. Жорж тэмдэглэл хөтлөнө, та хоёр дургүйцэхгүй биз дээ.
- Охин: Үгүй ээ. Үгүй.
- Анна: Эхний асуулт, чи хэдэн настай вэ?
- Охин: 15
- Анна: Чи өөрт тохиолдсон явдлаа ярихыг хүсэж байна уу?
- Охин дуугүй суусаар байна. Түүний маш хүнд байгаа нь илт байна.
- Жорж: Бид нар чиний насны хүүхдүүдтэй ажилладаг. Магадгүй чи бидний талаар илүү зүйл мэдэхийг хүсэж байна уу?
- Охин: Үгүй. Үгүй.
- Анна: За тэгвэл чи бидэнд ярихыг хүсэж байгаа зүйлээ ярихгүй юу? Дараагаар нь бүгдээрээ хамтдаа асуудлыг шийдэхэд юу хийж чадахаа ярилцъя тэгэх үү?
- Охин: За...

2. Хэргийн талаар яриулах ярилцлага

- Анна: Чи бидэнд юу ярихыг хүссэн юм вэ? Чамд хүнд байгаа гэдгийг бид ойлгож байна.
- Охин: Би сая гэрээсээ ирсэн. Аав уурлаж хашгичаад намайг гэрээсээ хөөсөн. Би маш их цочирдсон.
- Аав чинь юунаас болоод тэгтлээ их уурласан юм бол?
- Бүх зүйл миний эрэгтэй найз Дэвидээс болсон. Манай аав түүнийг маш их үзэн яддаг. Түүнийг гэртээ орохыг ч зөвшөөрдөггүй.
- Анна: Аав чинь түүнийг яагаад тэгтлээ их үзэн яддаг юм бол?

- Охин: Мэдэхгүй ээ. Аав угаасаа намайг хэн нэгнийг гэртээ дагуулж ирэхэд их дургүй байдаг. Магадгүй гадны хүмүүсийг гэртээ оруулахад дургүй байдаг байх. Гэхдэ Дэвидийг яагаад тэгж үзэн яддагыг би үнэхээр мэдэхгүй байна.
- Анна: Чи найз Дэвидийнхээ талаар бидэнд ярьж өгөхгүй юу?
- Охин: Манай сургуулийн хүүхэд, бид 2 хэдэн сарын өмнөөс уулзаж үерхдэг болсон. Харин би сүүлийн үед түүнтэй уулзаагүй. Өнгөрсөн долоо хоногийн нэг өглөө аав дөнгөж ажлаасаа ирээд байж байсан юм. Тэр Дэвидийн надад бичсэн захиаг олоод уншчихсан байсан.
- Анна: Аав чинь тэгээд яасан вэ?
- Охин: Тэр над руу орилж хашгийчаад намайг загнаж харааж эхэлсэн.
- Анна: Аав чинь яагаад тэгтлээ их уурлсан гэж бодож байна вэ?
- Охин: Мэдэхгүй ээ. Намайг Дэвидтэй хамт байхад л тэр маш их дургүйцдэг, яагаад тэгдэгийг нь би ойлгодоггүй. Би түүний гаргадаг зан авираас маш их айж, санаа зовж байна. Зөвхөн өөрөө өөртөө бус Блэндад ч гэсэн маш их санаа зовж байна.
- Анна: Бленда гэдэг чинь хэн юм вэ?
- Охин: Миний эмэгтэй дүү.
- Анна: Тэр хэдэн настай вэ?
- Охин: 10
- Анна: Аав чинь тэгээд Дэвидийн захидлыг олоод уурласан гэсэн, чи тэгэхэд нь яасан бэ?
- Охин: Би Дэвид рүү утасдсан. Аз болоход тэр гэртээ байсан. Тэр хичээлээ таслаад манай авга эгч Ленагийн гэр рүү очиж уулзахыг санал болгосон.
- Анна: Лена эгч чинь танай аавын чинь эгч үү, ээжийн чинь эгч үү?
- Лена: Би аавынх нь эгч юм аа.
- Охин: Лена эгч бүх зүйлийг мэдэж байгаа, би түүнд бүгдийг ярьсан.
- Анна: Чи дээр би дүүдээ маш их санаа зовж байна гэж хэлсэн. Тэр тухайгаа ямар нэгэн юм ярих уу?
- Охин: Би түүнд үнэхээр их санаа зовж байна. Ялангуяа түүнийг аавтай хоёулахнаа хоцроход... Би түүнд ямар нэгэн муу зүйл бүү тохиолдоосой гэж задбирч байна.
- Анна: Яагаад? Юу тохиолдож магадгүй гэж чи бодож байгаа юм бэ?
- Охин: Яагаад гэвэл би аавыг заримдаа түүн рүү харж байгаа харцын харахаараа айдаг. Би түүнийг дотроо юу бодож байгааг би мэдэж байна.
- Анна: Чи аавынхаа харцнаас юу бодож байгааг нь мэддэг гэж хэллээ.
- Охин: Тиймээ.
- Анна: Чи яаж мэддэг юм бэ? Тэр юу хүсдэг гэж?
- Охин: Тэр заримдаа над руу тийм харцаар хардаг, тэгэхэд нь би түүнийг надаас ямар нэгэн зүйл хүсээд байна гэдгийг нь мэдэрдэг.
- Анна: Чухам юуг хүсдэг юм бэ?
- Охин дуугүй сууна.
- Анна: Чиний хүсэхгүй байгаа зүйлийг тэр хүсдэг үү? Чамд энэ бүхнийг ярихад маш хэцүү байгаа гэдгийг чинь би мэдэж байна, гэвч бид чухам юу болоод байгааг мэдсний үндсэн дээр л чамд тохиолдсон асуудлыг

шийдвэрлэхийн тулд бүгдээрээ хамтдаа юу хийж чадах вэ гэдгээ ярилцана шүү дээ.

- Анна: Тэр секс хүсдэг үү?
- Охин: Тэр намайг өөрт нь хүрэхийг хүсдэг.
- Анна: Хаана нь хүрэхийг хүсдэг гэж?
- Охин: .....
- Анна: Түүний бэлэг эрхтэнд үү?
- Охин толгой дохино.

/ Энэ хэсэгт ингэж дэлгэрэнгүй асуухгүй байх нь дээр, энэ нь охиныг ямар хүнд байдалд оруулж байгааг нь ойлгомжтой, түүнэр заавал тийм дэлгэрэнгүй яриулахыг албадах хэрэггүй/

- Анна: За за одоо энэ тухай одоо би дахиад асуухгүй.
- Анна: Энэ байдал аль хир удаан үргэлжилж байгаа юм бэ?
- Охин: Намайг 12 настай байх үеэс
- Анна: Тэгээд одоо хүртэл үргэлжилсээр байгаа юм уу? Хэзээ хамгийн сүүлд тийм юм болсон бэ?
- Охин: Өнгөрсөн долоо хоногт байх.
- Анна: Энэ тухай ээж чинь мэдэж байгаа юу? Чи ээждээ хэлсэн үү?
- Охин: Би уг нь түүнд нэг удаа хэлэхийг оролдсон.
- Анна: Ээж чинь тэгээд юу гэсэн бэ?
- Охин: Эхэндээ тэр намайг шоолж инээгээд намайг бүх зүйлийг санаанаасаа зохиож байна гэж хэлсэн. Чамд л тэгж санагдаж байгаа юм гэсэн.
- Анна: Дараа нь яасан бэ?
- Охин: Би дахиад тайлбарлаж ойлгуулахыг хүссэн боловч бас л бүтэлгүй болсон. Энэ удаад ээж уурлаж эхэлсэн. Аав чинь бидэнд их хайртай, бидний төлөө ихийг хийдэг гэх мэтийн зүйлүүдийг ярьсан. Ийм учраас би түүнд дахин энэ тухай ярихыг оролдохоо больсон.
- Анна: Чамд итгээгүй юм болов уу?
- Охин: Мэдэхгүй, зүгэр л итгэхийг хүсэгүй байж магадгүй, итгэсэн ч тэр талаар юу ч хийж чадахгүй болохоороо намайг сонсохыг хүсэгүй байж болох юм.

3. Гэр бүлийнхэн нөхцөл байдлын талаар олж мэдэх

- Анна: За тэгэхээр одоо хоёулаа танай гэр бүлийнхний талаар жаахан ярилцах уу? Аав чинь ямар ажил хийдэг вэ?
- Охин: Тэр нэг байгууллагад шөнийн жижүүр хийдэг.
- Анна: Тэгэхээр аав чинь өдөр гэртээ их байдаг гэсэн үг үү?
- Охин: Тиймээ.
- Анна: Ээж чинь ямар ажил хийдэг вэ?
- Охин: Ээж эмнэлэгт сувилагч хийдэг.
- Анна: Шөнийн ээлжинд үү? Өдрийн ээлжинд үү?
- Охин: Янз янз байдаг.

- Анна: Аав ээж чинь их завгүй ажилладаг хүмүүс юм байна. Тэгэхээр аав ээжийг чинь эзгүйд та хоёрыг хэн халамжилдаг вэ?
- Охин: Манай авга эгч Лена. Тэднийх манайхтай ойрхон амьдардаг. Гэхдээ Лена эгч хүнсний дэлгүүр ажиллуулдаг болохоор тэр бүр завгүй.
- Анна: Охин дүү чинь чамаас нилээд хэдэн насаар дүү гэсэн. Дүүг чинь хэн халамжилдаг вэ?
- Охин: Ихэнх тохиолдолд би түүний өглөөний цайг бэлтгэж, сургуульд нь хүргэж авдаг. Аав ээж гэртээ байсан ч тэд маш их ядарсан байдаг болохоор би л дүүгээ халамжлах болдог.
- Анна: Танай авга эгчээс гадна чамд санаа тавьдаг, ойр дотно байдаг хүн бий юу?
- Охин: Манай тооны багш. Тэр маш сайн эмэгтэй. Тэр үргэлж намайг сонсож надад анхаарал тавьж байдаг.
- Анна: Чи өөрийнхөө асуудлыг багшдаа ярьсан уу?
- Охин: Яг ч бүх зүйлийг дэлгэрэнгүй яриагүй. Гэхдээ би нэг удаа Девидээс болоод аавтайгаа муудалцсан нэг өдөр багш надаас бүх юм зүгээр үү? Чамд ямар нэгэн юм тохиолдоогүй биз гэж асуусан. Тэр үед би уйлаад гэртээ юу болсон талаар ярьсан.
- Анна: Танай багш чинь үнэхээр сайн хүн юм аа. Чи багштайгаа ярилцах үед аавынхаа тухай хэлсэн үү?
- Охин: Үгүй ээ, би яг юу гэж хэлэхээ сайн мэдэхгүй байсан.
- Анна: за за ойлголоо.
- Анна: Чиний ердийн нэг өдөр яаж өнгөрдөг вэ? чи юу хийдэг вэ?
- Охин: Би өглөө 7 цагт босоод өглөөний цайгаа уугаад 8 цагийн үед Блендаг сургуульд нь хүргэдэг. Бидний хичээл өдөр 3:30 үед дуусдаг бөгөөд би Блендаг аваад гэртээ харьдаг. Долоо хоногийн тодорхой нэг өдрүүдэд дэлгүүр явж юм хум цуглуулдаг. Тэгээд би орой хоолоо хийж эхэлдэг. Манайх ер нь оройн хоолоо жаахан эрт иддэг, яагаад гэвэл аав маань орой 7:30 гэхэд ажил дээрээ очсон байх ёстой. Хооллож дуусаад Бленда бид хоёр гал тогоогоо цэвэрлээд дараа нь гэрийн даалгавараа хийдэг. Бид хоёр ихэвчлэн 10:30 үед унтдаг.
- Анна: Та хоёр тусдаа өрөөтэй юу?
- Охин: Тиймээ.
- Анна: Та хоёрыг эмчид очих хэрэгтэй болвол хэн аваачдаг бэ?
- Охин: Авга эгч Лена. Тэгэхдээ энэ бол нэг их үргэлж тохиолддоггүй.
- Анна: Чи хамгийн сүүлд хэзээ эмчид очсон бэ?
- Охин: Сайн санахгүй байна. Нилээн дээр үед миний нуруу өвдөөд эмчид үзүүлсэн.
- Анна: За. Бид нар чамд туслах чиний асуудлыг хамтдаа шийдвэрлэхэд шаардагдах тодорхой ойлголттой боллоо. Одоо чамаас асуух ганц л зүйл байна. Чи ямар учраас бидэнд хандах шийдвэр гаргасан бэ?
- Охин: Би бүх зүйлийг зогсоохыг хүсэж байна. Манай дүү Блендад тийм зүйл бүү тохиолдоосой хэмээн хүсэж байна.
- Анна: Маш сайн байна. Бүгдээрээ хамтраад юу хийж чадахаа үзье.

4. Цаашид авах арга хэмжээний талаар ярилцах

- Эрэгтэй цагдаа Жорж: Бид өнөөдрөөс эхлээд хэд хэдэн хүнтэй уулзаж ярилцах хэрэгтэй байна. Магадгүй танай авга эгч Ленагаас эхэлж болох юм. Та түүнд цаг гаргаж чадах уу.
- Лена: Бололгүй яахав. Жорж: Дараагаар нь бид ээжтэй чинь бас уулзаж ярилцах хэрэгтэй байна. Чи энэ тухай юу гэж бодож байна?
- Охин: Сайн мэдэхгүй байна. Миний та нарт ярьсан зүйлд тэр итгэх болов уу? Мэдэхгүй, хэрвэ шаардлагатай юм бол...
- Жорж: Бид бас танай найз Дэвид, тооны багш хоёртой чинь уулзаж ярилцмаар байна. Энэ тухай чамд ямар санагдаж байна.
- Охин: Багшийн хувьд би түүнтэй нилээн дээр ярилцаж байсан болохоор багш тэр бүхнийг санах болов уу? Харин Дэвид бол манай авга эгч Ленагийн мэдэж байгаа зүйлүүдийг л мэднэ шүү дээ.
- Жорж: Тэгэхдээ бид хэн хэнтэй нь уулзаж ярилцах хэрэгтэй гэж бодож байна. Олон хүнтэй уулзаж ярилцах тусам бид нөхцөл байдлын талаар илүү дэлгэрэнгүй мэдээлэл авах боломжтой болох юм л даа. Ер нь бид эдгээр хүмүүстэй уулзаж ярилцахын гол зорилго бол нэмэлт мэдээлэл цуглуулахад байгаа юм. Эдгээр хүмүүстэй уулзаж ярилцсаны дараа бид зарим нэг мэргэжилтнүүдтэй уулзаж зөвөлгөө авах болно.
- Охин: Ямар мэргэжилтнүүд?
- Жорж: Хуульчид, сэтгэлзүйчид гэд чиний энэ тохиолдлоор маш их туршлагатай хүмүүстэй уулзаж, асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх талаар тэдний саналыг сонсож зөвөлгөө авахыг хэлж байгаа юм л даа.
- Жорж: Энэ бүхний дараа бид чамтай эргээд уулзах болно. Мэдээж Лена та ч гэсэн оролцож болно. Түүнээс гадна хүүхэд хамгаалалын хэлтэсийн ажилтан нэг эмэгтэй бас оролцох болно. Тэр эмэгтэй бас бидэнтэй маш ойр хамтран ажилладаг.
- Жорж: Дараагийн удаа бид чамтай уулзахдаа юу юу хийсэн болон юу хийхээр төлөвлөж байгаа талаараа чамд мэдээлэл өгнө. Мөн тэдгээрийн талаар чиний санал бодлыг сонсоно. Тэгсний дараагаар бүгдээрээ хамтдаа шийдвэр гаргах болно. Бүх зүйлийг ойлгосон уу? Чамд асуух асуулт байна уу?
- Охин: Ойлголоо, асуух зүйл алга.

Хохирогч хүүхэдтэй уулзаж ярилцсаны дараа дараах үе шаттай ажлуудыг гүйцэтгэх хэрэгтэй. Эдгээрийг хохирогчтой уулзсаны дараа аль болох ойрын хугацаанд яаралтай хий.

Үүнд:

- А. Үйл ажиллагааныхаа төлөвлөгөөг гаргах
- Б. Нэмэлт мэдээлэл цуглуулах
- В. Мэргэжилтэн, зөвлөхүүдэс зөвөлгөө авах

А. Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө гаргах

Хохирогч хүүхэдтэй уулзаж анхны ярилцлага хийсний дараа цагдаагийн ажилтнууд ямар арга хэмжээ авахаа хэлэлцэн цаашдын үйл ажиллагааныхаа төлөвлөгөөг гарга. Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэлийн гэмт хэрэгтэй

тэмцэхэд цагдаагийн ажилтнууд баг бүрдүүлж ажиллах нь илүү үр дүнтэй. Үйл ажиллагаагаа төлөвлөн ажилтан тус бүрт ажлыг нь хуваарил.

Тухайн хэргийг шийдэх хамгийн үр дүнтэй, хамгийн тохиромжтой арга замын талаар ярилцаж тохиролцсоны дараа нэмэлт мэдээлэл цуглуулах ажилд анхаарлаа хандуулах хэрэгтэй. Нэмэлт мэдээллийг хохирогчийн ойр дотны хүмүүс болох гэр бүлийнх нь гишүүд, найз нөхөд, багш, хөршүүд зэрэг хүмүүстэй уулзаж ярилцах замаар цуглуулж болно.

Шаардлагатай нэмэлт мэдээлэлээ цуглуулсаны дараа мэргэжилтэн зөвлөхүүдтэй уулзаж зөвлөгөө авах нь чухал. Мэргэжилтэн зөвлөхүүд нь шүүгчид, хуульчид, тухайн хэргийг шийдвэрлэдэг цагдаагийн хэлтэсийн дарга, нийгмийн үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллагуудын ажилтнууд зэрэг хүмүүс байж болно.

Тухайн нэг хэргийг шийдвэрлэхэд хамтран ажиллах, зөвлөгөө авах шаардлагатай мэргэжилтнүүдэд хэргийн талаар буюу хохирогчийн нөхцөл байдлын тухай мэдээлэл өгч хэргийг шийдвэрлэх хамгийн сайн үр дүнтэй стратегийн хувилбарыг санал болгохыг асуу. Эдгээр мэргэжлийн хүмүүс ялангуяа хэрэгтнийг шийтгэхэд олон хувилбарыг санал болгож чаддаг.

CASE:Дээрх практик жишээний үргэлжлэл буюу хохирогчтой уулзсаны дараа цагдаагийн ажилтнууд ямар алхам хийж буйтай танилцана уу.

A. Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө гаргах

Эмэгтэй цагдаагийн ажилтан буюу Анна хамтран ажиллагч Жоржтой ярилцаж байна.

- Анна: Би хэргийн талаар ахмадад танилцууллаа. Тэгээд дараах арга хэмжээг авах хэрэгтэй гэж үзлээ. Эхлээд охины тооны багштай, дараа нь найз Дэвидтэй нь сүүлд нь ээжтэй нь уулзах, эдгээр хүмүүстэй уулзаж хэрэгтэй нэмэлт мэдээлэлээ цуглуулсаны дараа ахмадтай уулзаж зөвлөлдөх.
- Жорж: Би энэ чиглэлээр туршлагатай мэргэшсэн мэргэжилтэн, зөвлөхүүдтэй холбоо барьж уулзаж ярилцъя.
- Анна: Сайн байна, тэгэхээр хэн юу хийх нь тодорхой боллоо.

Б. Нэмэлт мэдээлэл цуглуулах:

Нэмэлт мэдээлэл цуглуулахад зайлшгүй уулзах шаардлагатай хүмүүсээ тодорхойлсоны дараа тэдгээр хүмүүстэй холбоо барьж уулзалтыг зохион байгуулна.

В. Мэргэжилтэн зөвлөхүүдтэй зөвлөлдөх

Практик жишээ: Дээр дурьдсан хэрэг дэр энэ чиглэлээр хэрхэн ажиллаж байгаатай танилцана уу.

Анна: Бид таньд хэргийн талаар танилцуулсан. Иргэн Феррарог хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл үйлдсэн хэргээр сэжиглэн шалгаж байгаа юм. Бид үдэс хойш хохирогч охины ээжтэй нь уулзаж ярилцах гэж байгаа. Бусад хэргэтэй гэж үзсэн хүмүүстэй уулзаж мэдээлэл авсан. Одоо бидэнд шийдвэр гаргахад хохирогч охин болон түүний эмэгтэй дүү Бленда нарын эрх ашгийг хамгаалсан хамгийн сайн сонголтыг боловсруулах шаардлага тулгараад байгаа юм. Тэгэхээр та нийгмийн ажилтан хүний хувьд ялангуяа хоёр охинд ашигтай байх ямар хувилбарыг бидэнд санал болгох вэ?

Нийгмийн ажилтан: Та бүхний авах арга хэмжээ хоёр охины амьдралд сөргөөр нөлөөлөхгүй, тэдний хэвийн амьдралд ямар нэгэн эмх замбараагүйдлийг бий болгохгүй байлгах хэрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл эцгийг нь баривчлах тохиолдолд хоёр охин ээжтэйгээ гэртэ амьдрах, өөрсдийн явдаг сургуульдаа явах нь хэвээрээ байх ёстой.

Миний ойлгосноор хоёр охин ямао нэгэн шууд аюул заналхийлэлд байхгүй байгаа юм байна. Тэгэхэр энэ тохиолдолд дээр дурьдсан зүйлүүдийг нэн тэргүүнд тавих хэрэгтэй.

Харин ээж нт охиныхоо ярьсныг хүлээн зөвшөөрөхгүй, итгэхийг хүсэхгүй байгаа гэсэн. Ээжийнх нь хувьд түүний нөхөр, охин хоёрын хооронд юу болсныг сайн мэдэхгүй эсвэл мэдсэн ч хайхрахгүй байгаа байж магадгүй. Тиймэс би ээжтэй нь уулзаж мэргэжлийн үүднээс зөвөлгөө өгч нөхцөл байдлыг ойлгох хүлээн зөвшөөрөхөд нь туслах хэрэгтэй гэж бодож байна. Мөн охины ээж нөхөрт нь ямар арга хэмжээ авбал дээр гэж бодож байгаа саналыг нь асуух хэрэгтэй. Дараа нь охинтой уулзаж түүний юу хүсэж байгааг болон энэ бүх зүйлийн талаар юу бодож байгааг нь сонсох хэрэгтэй байх гэж бодож байна.

Цаашид хийх ажлаа шийдэхэд дараах үе шаттайгаар ажиллах хэрэгтэй. Үүнд

А. Нөхцөл байдлыг шалгах

Б. Мэдээлэл өгөх

В. Боломжуудын: арга хэмжээнүүдийн хувилбарын талаар тайлбарлах

Г. Шийдвэр гаргах

Д. Цаашид хийх үйл ажиллагаануудын талаар гэрээ хэлэлцээр хийх

Е. Албан ёсны мэдүүлэг гаргах

Хохирогчтой ярилцах хоёр дах уулзалтыг зохион байгуулах бөгөөд энэ үеэр бүх зүйлийг албан ёсоор бичгээр үйлдэж мэдэгдэл гаргуулах хэрэгтэй. Энэ удаагийн уулзалт ярилцлага нь дараах процедурын дагуу хийгдэх ёстой. Үүнд:

А. Нөхцөл байдлыг шалгах

Б. Мэдээлэл өгөх

В. Боломжуудын: арга хэмжээнүүдийн хувилбарын талаар тайлбарлах

Г. Шийдвэр гаргах

Д. Цаашид хийх үйл ажиллагаануудын талаар гэрээ хэлэлцээр хийх

Е. Албан ёсны мэдэгдэл гаргах

А. Нөхцөл байдлыг шалгах

Хохирогчийн нөхцөл байдал ямар байгаа талаар шалгаж мэдэх.

Б. Мэдээлэл өгөх.

Хохирогчтой өмнө нь уузснаас хойш ямар арга хэмжээ авсан талаар мэдээлэл өгөх хэрэгтэй. Жишээлбэл ямар хүмүүстэй уулзаж ярилцсан, мэргэжилтнүүд ямар зөвлөгөө өгсөн талаар мэдээлэл өгнө.

В. Шийдвэр гаргах.

Цаашид авах арга хэмжээнүүдээс үүдэн гарах үр нөлөөг тооцон хохирогчтой ярилцан хамтран шийдвэр гаргах хэрэгтэй. Ингэхдээ бүх зүйл хохирогчид ойлгомжтой тодорхой байгаа эсэхийг нь нягтлаарай.

Д. Цаашид авах арга хэмжээнүүдийн талаар тохиролцох.

Хэргийг цаашид хэрхэн шийдвэрлэх талаар ярилцан тохиролцоно.

Е. Албан ёсны мэдэгдэл гаргах.

Албан ёсны мэдэгдэл гаргуулахад хохирогчийн хуулийн төлөөлөгчийг заавал оролцуулах хэрэгтэй. Энэ нь хохирогчийн эцэг эх гэх мэт насанд хүрсэн төлөөлөгч байх шаардлагатай. Хэрвээ ямар нэгэн шаардлагаар төлөөлөгч оролцох боломжгүй бол уг уулзалтанд хуульчийг оролцуулах ёстой.

CASE: Практик жишээ

Нөхцөл байдлыг судлах.

- Анна: Сайн уу? Мария чи өнөөдөр ганцаараа ирээ юу?
- Охин: Тиймээ. Лена эгчид ажил гараад.
- Жорж: Чамаар сонин юу байна? Өчигдөр бид нартай уулзсны дараа юу хийсэн бэ?
- Охин: Авга эгч Ленагийн гэрт очсон тэгээд ном дэвтрээ аваад би сургууль руугаа явсан. Би хичээлдээ анхаарлаа хандуулж чадаагүй.
- Анна: Өчигдөр чиний хувьд хүнд өдөр байсан шүү дээ.

Хохирогчид мэдээлэл өгөх.

- Анна: Өчигдөр бид нар чамтай уулзсны дараа танай найз Девид, тооны баг, авга эгч Лена болон ээжтэй чинь уулзсан. Ээжтэй чинь уулзахдаа нийгмийн ажилтантай хамт уулзсан. Тэр хүн чамд тохиолдсон хэргийн талаар ажлын арвин туршлагатай хүн юм л даа.
- Охин: Ээж юу гэж байна вэ?
- Анна: Ээж чинь түүнд итгэхгүй байна гэсэн. Ээж чинь энэ тухай сонсоод их цочирдсон.
- Охин: Би та нарт хэлсэн шүү дээ.

- Анна: Гэхдээ ээжтэй чинь уулзаж ярилцах шаардлагатай байсан. Бид түүнээс ямар арга хэмжээ авах нь дээр гэж бодож байгаа талаар нь асуусан. Мэдээж тэр шууд баривчлахыг хүсэхгүй байна. Гэвч цагдаагийн газар дуудаж уулзах ч юмуу ямар нэгэн арга хэмжээ авах шаардлагатай гэдэгтэй санал нийлж байна.
- Дараа нь танай тооны багштай уулзсан. Танай багш эмэгтэй чинь үнэхээр сайн хүн байна лээ.
- Охин: Багш тэгээд юу гэж байна?
- Анна: Танай багш чиний яриж байсан зүйлийн талаар маш сайн санаж байсан, аав чинь Девидэд дургүй түүнээс болоод чамайг аавтайгаа маргалдсан гээд маш сайн санаж байсан.

Боломжуудын талаар \авч болох арга хэмжээнүүдийн талаар\ тайлбар өгөх.

- Анна: Бид ямар ч байсан уулзах бүх хүмүүстэйгээ уулзаж ярилцсан, хангалттай мэдээлэл цуглуулсан. Бид ямар арга хэмжээ авах боломжуудын талаар ярилцаад одоо хоёр хувилбар боловсруулаад байна. Нэгдүгээрт нь, аавыг чинь цагдаагийн газар дуудаж уулзах ба бид зарим нийгмийн үйлчилгээнүүдийн талаар гэх мэт маш олон талын мэдээлэл өгөх болно
- Охин: Нийгмийн үйлчилгээ гэж юуг хэлж байгаа юм бэ?
- Анна: чамд тохиолдсон хэргийг шийдэхэд арвин туршлагатай нийгмийн ажилтан, сэтгэл зүйчид, зөвлөгчид зэрэг хүмүүс байдаг юм, тэр хүмүүс танай аавтай чинь уулзаж ярилцаад мэргэжлийн үүднээс зөвдөгөө өгч түүнийг үйлдэлээ зогсооход нь туслаж болох хувилбарыг эхний ээлжинд сонгонд байгаа юм.
- Охин: Би аавыг ирнэ гэдэгт итгэлгүй байна. Тэр ирэх болов уу?
- Анна: Хэрвээ аав чинь татгалзвал 2 дахь хувилбар буюу эцгийг чинь баривчлах хангалттай мэдээлэл байгаа. Гэвч бид уг авах арга хэмжээнээс та бүхний амьдралд үзүүлж болох үр дүн нь хамгийн бага байх хувилбарыг л сонгоход анхаарч байгаа юм.
- Охин: Би сайн мэдэхгүй байна.
- Жорж: Ойлгомжгүй байвал би чамд тайлбарлаж өгье. Бид аавыг чинь цагдаагийн газар дуудна, хэрвээ ирэхгүй бол бид өөрсдөө гэрээс чинь очиж баривчлана.
- Охин: Аавыг баривчлах гээд очиход тэр яах бол гэдгээс би айж байна.
- Жорж: Бид нар очиж аавтай чинь уулзаж тайлбарлаад авч ирнэ. Хэн ч юу ч анзаарахгүй байх болно

Шийдвэр гаргах.

- Жорж: За тэгэхээр бид чамд ямар арга хэмжээнүүдийг авах боломж байгаа талаар Танилцууллаа. 2 боломжын нэг дэхийг нь аавд чинь санал болгоно. Чи энэ талаар юу гэж бодож байна?
- Охин: Би санал нэг байна.

Цаашид авах арга хэмжээнүүдийн талаар хэлэлцэж тохиролцох.

- Жорж: Нэг чухал асуудал байна. Энэ бол чиний аюулгүй байдал. Чи ээж, дүү
Хоёртойгоо гэртээ байж болно, мөн авга эгч Ленагийн гэрт ч байж болно. Энэ бол чи өөрөө шийдэх асуудал. Бидний бодож байгаагаар чи гэртээ Бленда, ээж хоёртойгоо цуг байх нь дээр байх. Бид мөн ээжийг чинь нийгмийн ажилтантай уулзаж зөвлөгөө авахыг хүсэж байна. Тэр нийгмийн ажилтан ээжид чинь туслаж чадна. Тэгээд аавтай чинь уулзаж ярилцсны дараа бид юу хийхээ шийднэ. Аав, ээж Бленда нар чинь уг асуудалд хэрхэн хандахыг харъя. Мөн тэр үед чиний сэтгэл санаа ямар байх талаар ч бүгдээрээ харъя тэгэх үү?
- Охин: Тэгье.
- Жорж: Чамд бүх зүйл ойлгомжтой болсон уу?
- Охин: Тиймээ.
- Жорж: Бид чамтай эргээд холбоо барина, чи ч гэсэн хүссэн цагтаа бидэнтэй уулзаж холбоо барьж болно шүү дээ. Ямар нэг хэлэх зүйл гарвал холбоо бариарай.
- Жорж: Бас нэг юм байна. Бид бүх зүйлийн талаар *албан ёсны мэдэгдэл* гаргах хэрэгтэй. Үүнд чиний талаас гэр бүлийн чинь юм уу хэн нэгэн насанд хүрсэн хүн ба хуулийн нэг оролцоно. Энэ хүн бид ажлаа явуулахдаа чиний эрхийг зөрчигдүүлээгүй болон чиний эрхийг дээдэлж байгаа эсэхийг нягтлан үзэх юм. Энэ талаар асууж тодруулах зүйл байна уу?
- Охин: Үгүй.

Дээрх ярилцлагыг эхлэхээс өмнө хохирогч сэтгэл зүйн хувьд ямар байдалтай байгааг болон уг ярилцлаганд бэлэн байгаа эсэхийг нь шалгах хэрэгтэй. Хохирогчид мэдээлэл өгч цаашдийн авах арга хэмжээнүүдийн талаар тайлбарлахдаа түүнд бүх зүйлийг тодорхой ойлгомжтой болгох асуулт асуух, санал бодлоо илэрхийлэх хугацаа боломжыг олго. Ямарваа нэг зүйлийг хохирогч хүүхэд сайн ойлгохгүй байхад цааш нь ярих гэж бүү яар, бүх зүйлийг тайлбарлаж өг, энгийн үг яриа хэллэгийг ашигла.

6. ХҮЧИНГИЙН ГЭМТ ХЭРГИЙН ХОХИРОГЧДОД ҮЗҮҮЛЭХ ДЭМЖЛЭГ

Öïðèðíã÷èéã ýñýðãççöýë ççççëñýí òïðèíëãíëã ýðýãðýé òççíã áéãèéí òç÷ òýðýãéýí òýð ÷ áàéðóãáé çýãñýã ðíóó ìíã ò°íð°ð ñçðãççëñýí áàéã áíëíí. Ýíý ò°ðèééí òç÷èíãééí äýìò òýðýã ìü ýíýãðýé òçí ìðíéðíë äýððýý ðàðüã ýããð çãã, äãããã ýðãýí òíéðíã òçíãçé \øãðãì äýð ìýðèéí òïðèíëãíëã áíëãíã.

Öóðãàí òóããòããíã çéëãýããýã Áèèð òç÷èíãééí æèøýý:

Ä áàðíáóñíããñ áóóãããã äýððççäýý àèðãæ ýããðããã ðíëíí ìü òýí ìýãýí àðãããñ ìü ìàø òóðããí ýãæ áàéãããã ñííñíã. Öýðýýð òýí ýãããã ðãðãðããð ýðãýðýã ìü çé ðãíèð äýìò òýðýãðýí ýìàð ìýãýí çã òýéãçéãýýð òççíëéã ðóðã òíðèæ òíãããããããã ðãðãíðóé áóéãíã ìðóóéãí òç÷èíãýí áàéíã.

Ýíý ìü áèèð òç÷èíãééí òóí òçäýýìýë òýéãýð ðì.

- ИТГЭЛ ОЛЖ ГЭНЭДҮҮЛЭН БУЮУ ХУУРЧ МЭХЛЭХ ЗАМААР ХУЧИН ҮЙЛДЭХ

ã°ð ìýãýí ò°ðèééí òç÷èíãééí äýìò òýðýã áíë ýðýãðýé ýðéýãã òóðãéí òïðèðíã÷èéí èðãýëèéã ìëæ áãíã. Äýã÷ òóí òããèãçé äýìýò òççí ðçç áàéð÷ ñçðãççëíý, òýãýýã òç÷èíãýý. Ñççèéí ì°÷èéã òçððýë ýðýãðýé áýéãééí ýìàð ìýãýí ñííèððíë áóðó ýíý òããããð ýðèà °ðíççëýýãçé áàéñãí òóé ýíý ìü òïðèðíã÷èéí òóãüã äýìýðèéí áàéðãèð áíëíí.

Ì°í òççðýã, ýíýãðýé÷ççàèéí ýñðýã òç÷ áíëíí ñçðãççëýã òýðýãéýðýýð çãããñãí ýìàð ÷ áíðèí ýãóóéãã çé àíçããðãããíã.

Èòãýë ìëæ äýìýãççëýð áóðó òóóð÷ ìýðéýð çàìããð òç÷èí çéëãýð æèøýý:

27 ìãñòãé ýíýãðýé °ðèéí ðãíëéðóãðãé ðãìò äèñíéí áããðãíã ñóóæ áàéíã. Öççí äýýð ìýãýí ìãçóðãðãé ìü ðãìò èðñýí ìýãýí ðãíèðãçé ýðýãðýé èðýýã èèð òççíëéã ñííèððñíí áàéããèðãé ýðèà °ãè°. Äýã÷ ýíýãðýé òýð ýðýãðýéðýé ðãðèèèðãð òçñýéãçé òóé ççíëéãýý ìééãóóéãí òççíã ìãð ìççð °ãñ°íãçé. Öççíëéã ýããðãããð áíñíðíã äýðð ìü òçðãýæ °ãð°ð ñãíãè òããèèãã. Ì°í°ð çãèóó òççíëéã áããðãíã äãðèãã 30-ðãí ìéìó çéãýý÷, ìããã ðééããýðéýæ ÷ããðããðãçé òçíã ññóóããé òóéããðñãí ó÷ðããñ ðãíðãé ýðèèèæ ñýðãýéý ìíãíëéãííð áàéíã, ðãíü òóñèãíë è ìãããã òýðýãðýé áàéíã òýìýýí äóéèãã. Ýíýãðýé ðè÷íýýí áóðãíëðãí áàéñãí ÷ òççíëé ýíý ñãíãéüã òçëýýí áã÷ áããðãíã çéãýýã òççíëé ýðèãã ñííñèíí. Ñðèãíü ýãðãã ýðýãðýé òýððýí °ð÷èãã°æ, °ðèéí ýðüæ áàéããã ççéëãýý ýíçýãéýæ áàéãããã ýíýãðýé àíçããðèãã.

Öýã áããðíããñ äãðãð çãã òýðñãí ýíýãðýé ýðýãðýéã äýððýý ìðæ äýãã ðãèóóí éíðã óóãããã ýããðüã òðéíã. Äýðð ìü ìðñíí ðíëíí ýðýãðýé äýìýð °ð÷èãã°í ýíýãðýéã òóðãã òóéããí áééããæ ñçðãççëýý. Ýðýñò ìü ýíýãðýéã òç÷èíãéýý.

Öç÷èíãýã÷ ýðãýýã òïðèðíã÷èéã ìàø ìéíí àðãã òýðýãéýí °ðèéí ýððýíã ìðóóéæ òç÷èíãýã. Çíã: áéãèéí òç÷, òóóð÷ ìýðéýð, òóãèãã ýðèð çýðýã çééãèççã ìðãíã.

ÃÝÌ ÕÝÐÝÃÒÌËË ÑË ÎËËÃÎÃÃÏ ÇÃÍ ÀÐÃÍØËÍ

Õç÷èíãã÷ ãýì òýðýãòìççæéí çãí àðãíøéí òíðèðíã÷ãíã îééãííæãçé áàéããã. Тухайлбал гýã ãýýò òíðèæ òíããããð ýñãýè èðãýèèéã ìü îæ òýðãããæ áàéãããã òç÷èíããò ãýò ìýð. Ýý ìü òýð ýðýãòýé òóããé òóòòíãã ýðüæ, òç÷ òýðýãéýí ýìð ìýã àðãããð òíðèðíã÷ééí ñýðãýè ñàíããã °ðèéí áíèãíí òççíèéã òýíãæ áàéããã òì.

Ìãããããçé ýðýãòýé ýíýãòýéã áéããñ ççñãýý. Ìøèíããã ñóóéããñàí òçíãýý òç÷èíãççèñýí ýíýãòýéí ýðüñãíããð òýð ýðýãòýé ìøèíã ìü îðæ ñóóíãóòòãã áéãíã°æ ñãý òíðííãíñ ããðñãí ãýæ òýèæýý. Õýð çãèéã ñííñíã ýíýãòýé òóòã áéñãí áàéíã.

°ð òíðèíèãíèã ýíýãòýéã òããéããããð ýñãýè çé òããéããããð áàéããé òóòã ããðããíã. Ýý çãã ýðýãòýé °ðèéí асуудлын òããããð ýðüæ ýíýãòýéã: Õà ìèíèé áàéãéüã ñãéí îééãíí÷ ãýý òýíýýí ãóéæ áàéñíãã òóòã òç÷ òýðýãéýæ ýðéýãýã.

Õç÷èíãñýíèéðýý ããðãã òýããýýð ýðýãòýé÷ççã ýíýãòýéãýýñ ÷àìã ýìð ñàíããããã, ãýð÷èéýí òã÷èí ççèññ ãñóóæ °ð°ð ìü ãçãíýèð òèééãýãýã. Õããéããããã òó, °ðòýéãýý ããðèæ òóèçãòòã òçñ÷ áàéíã òó ãýæ ÷ ãñóóããã. Áãñ òàèñèíããã òç÷èíãñýíèéðýý ããðãã òýð òàèñèããããðãã ãýðð òçðãýæ °ãã°ã. Çãðèì ýíýãòýéí ýðüñãíããð òç÷èíãã÷ ìãð áãñ çíííèé ñãããã òýãýðéýæ, òàìãã òìãã òýãòéýí °ð°ð òýèãýè òý ÷ áíèñíãçé òì øéã ããøèéããã ãýý.

ÕÓÓÐ× ÌÝÕËÝÍ ÕÑ×ËÍÃÝÕ ÁÀËÃÀËË ÕÑÐÃÝÕ ÁÀËÃËÓÓÃ

Òìãð áàéãããéã ýíýãòýé÷ççã òç÷èíã °ð°æ áàéãããã ñãéòãð ñóãéãæ ìýãýæ áãããé ýý ãðóéããñ òðüã÷èéãí ñýðãééýð áíèíæ ããð÷ èðæ áàéíã.

Хүчин бол бэлгийн эрх чөлөөний эсрэг болон хүчний хамт хэрэглэн үйлдэгддэг гэмт хэрэг юм.

Ëðýíð òç÷èí çééãýã÷èã òç÷èí çéãýð çãã áýèèéí àìüãðæ ìü òýãééí ýãããããæ áàéããã.

Ãýì òýðãééã çããéãæ ççãýè òýð òóòãéí òç÷èíãã÷ ãóñãüã òýíãæ, òç÷ ÷ããéãã ããðãããòãé òíèãíí òàééããðèãæ áíèí. Õç÷èíããò ìü çíãíò áóòó áéãééí òç÷ýýð òç÷èððèééýðýýñ èèçç áàéããã ãýæ áãðèãããñãí. Ìí òýããýýð òç÷èíãã÷ ìãð òíðèðíã÷ ýíýãòýí, хүүхдийн èðãýìðãéé, òóñ÷, òóãããã çãíãããð ããèèãóóíãí ãýì òýðýã çééããýã ìü áãðèãããñãí.

Ãýì òýðýãтнèéí àíèèèè:

Õ¿÷èíàèéí äýìτ òýðýǎ ¿ééǎýǎǎýð áíèíí ¿ééǎýǎǎñýí òàèààð ýðèèòàæ áàéð ¿ǎǎ ýíýǎòýé ò¿íèé ò¿÷èí Ì°ð°ñ, áèǎý òàíàààèæ ÷àààðǎ¿é áàéààè áíèíí °ðò°ìèé òàèààðð àñóóààè áàéíàà ò°íà°ǎǎ°ǎ. Òýγòýýð òíðèðíǎ÷ ýíýǎòýéǎ òóðàéí ¿ééǎèèéí àèíàìèè áóðó ñàíààíǎǎ¿é òíðèíèǎèúí øèíæ ÷àíàð, äýìò òýðýǎ ¿ééǎýǎ÷èéí ÷ððэл áíèíí òýðýǎ ¿ééǎýð ¿ǎǎ ñýðǎýè ñàíààíú áàéààè ýìàð áàéñàí òàèààð Ì°í òýð ýíýǎòýé, хγγхэд òýð áíèñíí ýǎǎàèǎ ýìàð ÷ áóðóóǎ¿é äýǎǎèèǎ ñàèòàð íèèǎóóèàð øààðǎèǎǎàðàé.

2. Õ¿÷ýýð ààðàìòèàí ò¿÷èíǎýǎ÷

Õ¿÷ýýð ààðàìòèàí ò¿÷èíǎýǎ÷ ààðààð øèíæ ÷àíàðóóàðàé.

- **Түрэмгийлэл нь:** äýìò òýðýǎòýí ò¿÷ýýð ààðàìòèèǎǎ íú òíðèðíǎ÷èéǎ òýíàæ, °ðèéí àýàð áàéèǎǎæ, àèèǎàà ýñýðǎ¿¿òèèéǎ ààðǎóóèàðǎ¿é ààðàìòèàð ¿íðèèǎíðíé. Áèǎ äýð äýìòýè íú íýèýíð¿éǎýý àèø ¿àíààðààǎ¿é áàéààǎ.
- **Ààèðàèð** íú óðüǎ÷èèàí ò°è°ǎè°ñ°í, èðýǎ÷èýí ò¿÷èíǎýð ýí¿ á¿ðèéí ò°ñ°è°è, кино, сэтгүүл, хийсвэр мөрөөдлөөс нь óðǎǎí ààðñàí áàéààγ.
- **Äýìò òýðýǎ íú** àààðàìæòàé á°ǎ°ǎ òýñýǎ òóǎàòààíú ààðàà òàðǎèñ ò¿ðýíǎèé øèíæ ÷àíàð íú óèàì íýíýǎǎýǎ.
- **Õýèèýǎ:** ¿ààààð÷èèñàí, ýí¿ ¿¿ñýí áàéààèòàé, òóøààð, òóáèéí øèíæòýé àñóóèò, Ì°í òíðèðíǎ÷íñ ¿ààààè òàðèòèò òóèǎàì øààðǎñàí ã.ì.
- **Ýíýð¿¿ ààèðàèð íú** íàǎǎǎǎ¿é òóí áíǎèíí òóǎàòààíǎ áíèæ °íǎ°ðí°, òýǎýðǎýý òíðèðíǎ÷èéǎ òýǎýí òàǎèéí òóðð ÷ òàíààǎ¿é òààèðǎ¿é íèçèíí áàéíà.
- **Ýǎǎýýð òíðèíèǎíèǎ òýðýǎèýǎýǎ ¿ýǎñýǎ** нь áèǎ íàðáíàèéí äýìòýè ó÷ðóóèàðàñàà èè¿¿ íú áéèǎàn ñ¿ðǎ¿¿èýð ¿íðèèǎíð íèíí óààà òýðýǎèýñýí áíèíí òààøèǎ ÷ òýðýǎèýð ñàíààòàé ýìлдэл байдаг.
- **¿íèèíñ** áíèíð ò¿íèéǎ èðýǎ÷èýí °ðò°ìèéé áàéààè áóðó ñàíààíǎǎ¿é íèæ àǎǎǎǎ. Өөрийн ¿ǎèéí áóðó íàñààð ä¿¿ ò¿ì¿¿ñèéǎ ñííǎíð òàíàèǎǎàðàé.
- **Àèíàìèè- ò°ǎ°èǎ°ò ò¿÷èí:** òàðǎèñ ò¿ðýíǎèè øèíæ ÷àíàð íú ò¿÷ ÷àààèòàé áàéð ò¿ñèýý á¿éòýèǎ¿¿èýð , Ì°í °ðèéí ñýðǎýè ñàíààíǎ á¿í ñóóñàí °ðò°ò èðǎýèǎ¿é, ýǎ òǎǎǎ¿é íð÷èíǎíí ààñàí ¿íðèèíǎ¿é áàéèèúíòàà ò°è°ò ýñýðǎ¿¿òýí òàðèò àǎ÷ áàéààà ¿éèǎýè.
- **Äýìò òýðýǎ ààðàò Ì°ò°è:** àøèèèàì ààðàìòèàð, áíèíí \ ýñǎýè áýèǎèéí äýìò òýðýǎ.

Тэрхүү сэтгэл санааны хямрал нь түүнд нуугдан байсан хүч хэрэглэх, харгис шинж чанарыг нь өдөөн улмаар гэмт хэрэгт түлхдэг байна.

Ãýìò õýðýãàíèéã òíãíðõíééãíè òíðèðíã÷èéã °àðã°ð°ñ èèçç òççíèéã ààðàìðèàì òýíàð íü ÷òðàè. Í°í òççíèé òòâüã óóðèàæ °ðèððñ°í áàéðààñàà èèçç àéñàí, òçãøñýí áàéããã. Èõýã÷èýí °ðèéíð° ñàíààíàãà òðãóóèàí òñ°èããã áàéñàí ãýìò õýðãèéí í°ð°æ°° àèãèççèãýã. Õýð ãýìò õýðãèéí òíðèðíã÷èéã çíðèóãããð ìáíñ ñííãíã. Ýñãýè ñàíààíããçé òíðèíèèèíí áàéèèèã ÷ ààñ àðèãèãããã. Æèøýýéãýè: áàéèèèà òóèããè òèéð çíðèèãíð ìýàððýí ìðíã òýíã óíðàæ áàéããã ÿìýàðýèðýè òààðààè òççíèéã òç÷èíãýð ã.ì.

Õç÷èíèéí í°ð°æ°è äçðñèýè íü ñããð çàèóó áàéð çãðýè íü òíèãíðíè áàéæ, ÿìýàðýèã òç÷ýýð ààðàìðàíãã ìðóóèæ, áýèãèéí òàðüòààíã ìðíüã òç÷ýýð òóèããæ, í°í òýððçç áàéããè ó÷ðàèèã òàèèãããóóèàð ñííèððíè áàéããã. Ãýìò õýðýã çèèãýæ áàéð çã íü ìýãýìò í°ð°æ°° ãçèðýýæ áàéããã çèèãýè àíèíðíð òóðààè, çàãããð÷èèããã °ã÷ ýèããèéí àñóóèò òàãããã.

Õç÷ýýð ààðàìðèàì òç÷èððèèèýã÷ ÿìýàðýèã çèèãýýð òè í°ð

Ýíý òðèèéí òç÷èíã °ððñ°í ìõíðèðçððð òç÷èíççèñýí òè í°ð çèèãýð íü òíãíð. Ãýã÷ ÿìãð ÷ òíðèèèèèè ÿìýýýãèéí òðñèàìæ ççççèýð íü çàèèèãçé.

Уе í°ð áàðãã òàðããããðãçé áàéããã íü çàðè òíðèíèèèè ìð÷èí òíèðíü íü òççççñ òççíã àíðààðàè òàèàìæ áããã òààèð í°ð°è àíèãíã. Õýð ÷ áàéðóããè áóñãã íü òççíèéã òóíãã ÿì ýíãýæ ñçèã àíèíã áàéããã òì àíè ãýæ àíãóóèàð çã ÷ áàéããã.

- Õýð òç÷èíççèýð çããýý àì ìããã àã÷ ààðàðíí òóèã ãýìò õýðããðýíã òýèæ áàéñàí:
- ÷è ñàéðàì òàðãããããæ áàéíà
  - тиймээ би зөвшөөрч байна гэх мэтийн çãç ààðàà íü õýðãèèã òççíèé ÿñðýã òàíãóóèàðãã ÷ òçðãýæ ìããããçé.

Тухайн аюултай нөхцөл байдлаас гарахын тулд хохирогчид ихэнхи тохиолдолд нөгөө эрэгтэйтэй зөвшилцсөн мэт аашилсан нь ч байдаг. Яагаад гэвэл эрэгтэйг уурлуулахаас айсан учраас хийсэн үйлдэл юм.

Õýãýðýýð ÿìý áçãã íü í°ã° è ÿìýàðýè òçíèé òç÷èí í°ð°ñ, àíðíè áàéèèèí òàèààðð ñýããèèã ò°íãæ áàéíà.

Хохирогч тухайн í°ð°è áàéããèè àãñàí çíðèèíð áàéèèèèè ÿðýãðýèðýè òàíãñàí íü ÿãæ ÿãæ òàíèèéí ç°ã ñððàðàãè áàéããã.

3. Ñàèèò òç÷èíãýã÷

çíã ààðààð òèíæ ÷àíððóã òàíààðíà.

- **Түрэмгийлэл:** áèàèéí òç÷ ýðîðèè /өөрөөр хэлбэл: нөхөн үржихүйн эрхтэнд хандсан/ хэлбэрээр òýðýäéýäýä.
- **Õç÷ íü èèýððýä:** òíðèðíã÷ íü çàí çéèèéí ñóäüäèð áíèãíã. Үүнд: òíðèããíð, тусгаарлагдах ã.ì.
- **Хэрвээ óòð òèèýí ýðîðèè òýëäýðð òèèæäýè:** òíðèðíã÷ íü äýèäèéí òç÷÷èðèèèýè, òàìèàèää °ððãã.
- **Õàèèääää íü óðüä÷èèáí òíáíðíðíé ò°è°äè°ñíí, òííòíèñíí áàèäää.**
- **Ãýìò òýðýäòíèè ñýðäýè ñàìààíü áàèääè:** ìàð òç÷÷ýé ñýðäýè ò°äè°è, эрүүл биш зан ааш, эрх мэдлээ тогтоох гэсэн муйхар үзэл
- **Ãýìò òýðýä íü:** òç÷÷ýð òèèããíãí, çàí çéèèéí øèíæðýé, èðýä÷èýí òíðüñíí, òàìèããí, äýèäèéí òàðüðàà íü äàæ áóðóó áàèäää.
- **Õýèýä:** èíìàìèèãí, äíðíæèèñíí, òàèäððóóèè èðãççèñýí áíèí ñçääççèñýí.
- **Ãýìò òàèèääää íü** óàààí òóääòààíü òòðèè çðäýèæèèæ, òíðèðíã÷ òç÷÷ýð òèèããèèääãí, тусгаарлагдсан, òàèèäääää °ððñíí, орчноосоо салгагдсан /холбоо барих хэрэгслийг устгах гэх мэт/ байх ìäääèèèðäè.
- **Çýãñýä íü:** èðýä÷èýí òíðèðíã÷èè òàìèàð, òíðèð çíðèðèèèððäè.
- **Õíðèðíã÷èèää сонгохдоо** òíáíðíðíé íýä øàèãóòð, онцлох содон òýìäýä, ýñäýè хүний санаад оромгүй òà÷èí °ð °ð ççéèèèä òàðæ òààððóóèè ñííãíãíã.
- **Õ°ä°èãã÷ òç÷÷:** òàðäèñ, уур òèèýí, хатуу чанга òýìàè, орчноос нь салган òòñããàðèèãí, ýñäýè òíðäàð ñýðäýè ççéè òçíä äàðàìòàíä ìðóóèè, айлган ñçääççèèèä òýðýäèýä.
- **Ãýìò òýðýä äàðàð çíäýñ:** òàèèääää äàèðàèð íü гаж çàí çéèèéí, ýñäýè òç÷÷èðèèèèèí áíèí àèü алийг íü хослуулсан ãýìò òýðýä.

Ãýð äóðüãíáí óòð òèèýí áíèí òç÷÷ ÷äääè íü òç÷÷èíèèéí çéèäýè äýð түрэмгийлэлд äääàìäèèèð äýèèèéí èèðýè áíèæ áàèðää äèáíèè íãíí ýðèãããæ äàèäää òýèäýð íü òýððçç түрэмгийлэлд хүчирхийлэгчийн ýðîðèè òòðèèèð áíèæ èèýðäýä.

Ñàèèðò òç÷÷èí íü óðüä÷èèáí ò°è°äè°ñíí, çàí çéè èс суртахууны, гэнэтийн òàèèääää, дарангуйлсан, буруутгасан хандлага, тамлал, мөн бэлгийн òç÷÷èðèèèèèè äçää ääðàí ìðíð ä°ä°ä ççíä äýèäèéí áíèí түргэмгийлэсэн øèíæ ÷àìàð òí,òè äàèè èèýðäýä.

Òèèìýðð᠌᠌ ᠊àø àèìøèäð ðýðýäð °ðòñ°í ðìðèðìä÷ ᠊àð òýðð᠌᠌ àèìøèäð ᠌éèäèèéí ᠌äýð ðóðäðàì øèä ᠌ðýð òìñàì äýæ áíäáíä. Учир нь òýðð᠌᠌ àèìøèäð ᠌éèäèèéä òýñ÷ äàðäð íü áíèíæä᠌᠌ ᠋᠋àìääàæ, энэ байдлыг цаашид ᠌ðäýèæè᠌᠌èýðýýñ ᠌óäàðäð °ð ᠌àìä᠌᠌ é äàéäää äàéíà.

Èéì àèìøèäð ᠌᠌éèä °ðòñ°íèéð°° äàðäà ýíýäðýé, хүүхэд “íé ᠋᠋àìàìæäà àèäàð” íü òóí ýéáýä äàéäää.

᠌àðèì ðìðèèèäíèä ýíýäðýé ä᠌í äàìðàññò ìðäíä. Õìðò ᠌ð í°è° íü òýð áíèäíí èèðýð äèäää᠌᠌. Õýðð᠌᠌ äàðäèð ðà᠋᠋èääää °ðòñ°íèéð°° äàðäà ýíýäðýéí àèä áíèíí ñýðäýè ᠋᠋àìäàíü äàéääè èðýýð ðìðèðìä᠌᠌᠌ é ýò áíèíä÷ ýíý ðóðäé шөнө ᠌᠌᠌äýíäээ хар äàðäð, нойргүйдэх, тавгүйдэх äàéääèäð èèýðíý.

Õ᠌÷èíä èèðýð түрэмгийллийн ðýéáýð᠌᠌äèéí зохицол – ðóâèèääð

Õ᠌÷èíä èèðýð түрэмгийллийн ýí᠌ á᠌ðèéí ðýéáýð íü óóð ðèèýít, ýðð íýäèèéí áíèíí ᠋᠋àèñò èèðýè᠌᠌ä °ð ðìðìíäí ðìèèèäíð íü ᠊àø ýéáýä. Õýäèè ðèéì áíèíä÷ ð᠌÷èí íü òýð ð᠌íèè ñýðäýð᠌᠌᠌, ñýðäýè ᠌᠌᠌ äýð íýð àìðìä äàéääèðäé ᠊àðèéí ðìèäíðìé ðóè òýääýýð ðýéáýð᠌᠌ä ðè÷íýýí ðìèèèäíð áíèíä÷ àèü íýäýí èè᠌᠌ äààìäàéèää÷ ÷àìäð íü í°í èè᠌᠌ äààìäàéèèè èèýðíý.

Àèü èè᠌᠌ äààìäàéèèè èèýð÷ äàéäää òýðð᠌᠌ äàðàññ íü äýìð ðýðýäðýíèé ᠌àì ààøèéí èèðýè á°á°à ð᠌᠌íèè äýìð ᠌éèäèèéí ä᠌ð ᠌óðää ðóðäé á᠌ðò íýäýí äàèè äàéíà. Ìääää᠌᠌᠌ түрэмгийлэл íü ᠌àðèì íýä ðìðèèèäíèä èðýñ÷ äàààñàð áíèíä÷ àð°íðèè øéíæ ÷àìäð ìóóð ðèèýìð, ýðð íýäèèéí ýñäýè ᠋᠋àèñò\ ýìäð ÷ ðìðèèèäíèä °ð÷èääðä᠌᠌. Ýðð мэдэл, эрхшээлдээ оруулах ð᠌÷èí íèéð ð᠌÷èíäèéí äýìð ðýðýäð ᠌íðèèèð äàéðýä ý᠌ýèäýä.

Õ᠌÷èíäýä÷ ᠊àðüí ðóâèéí ᠌àìèéí ðìäíðìèèèèèð

Õ᠌÷èíäèéí гэмт ðýðýä ᠌éèäýð äóððäé íä°ð эрсдэл á᠌ðèé ýðäýä᠌᠌ä ðóâèéí ðýä ðýäýí согог áóðó áíäíèäíèðìé äàéäää. Õýä °ðñàèèä°° äííäóóð ᠌íýèæ, °ðò° èðäýèðýé áóñ äàéð äàéääè íü ìð÷èíäí ᠌è ᠌íðèèðìð, ðàäü íéðìññí àèæ ýíýýñýí ᠌ýðýä ð᠌᠌íä ä᠌í äàð øéíäýñýí íèèäíèð íýäðýíæ᠌᠌äðýé ðìñèíí °ðèéí èìèæèèéí ðàèäàð ᠊àø äííäóóð ᠌íýèýíæèèä àèè áíèäíí.

Ýðýäðýé °ðèéíð°° àìüäðäèüä ðýíäð ÷ääääðä᠌᠌ é äýæ íýäýðäýä. Õýð °ðèèä°° äàäàäà ìð÷èí, ð᠌᠌᠌ñ áíèíí áóñàä ýèäýä ᠌᠌ýäèèèéí ðìðèðìä÷ ᠌íèèññ äýæ èðäýäýä.

Хүчирхийлэгч áóñàä ýðýäðýé ð᠌᠌᠌ñèèä °ðñ°èä°ä÷ áóðó äàèñàäíää÷ байдлаар хүлээж авдаг бол эмэгтэйчүүдийн итгэл, ðàèóóí äíðíí äàéääè, ðìðìíäíü ðàðüòàà, í°è°, өөртөө èðäýèä᠌᠌ ð᠌íèèä àøèèèàñ í°í ðóóð᠌ íýðèýäýä äýæ ᠌᠌äýä.

Ñýðäýè ᠌᠌éí ðóäüä äýìð ðýðýäðýí íü äàìðäàðäää÷ òì. Ñýðäýè ᠋᠋àìäàíü ðìñðìè, ä᠌í äàìðàññ áíèíí äàèñàäíèä íü ð᠌᠌íèè °ðèéí ᠌éè äàèèèäääàðäé ðìèäíðìé äàéäää.

Íeííð íü áçÿä äíððíí °ðëéí áàéð ñóóðëà òíäðóóëàð ìíí ýðøççä äýäáýú áóññáíí °íí° ççççÿóðëéí òóëä òç÷éí çëëääýä. ṽíä áçëäëéí òíëáíééíä÷ íü òíðëðíä÷ëëä ðàíðóóëàð, í°ðíí ñýðäýúð òàëààð íeíí çëë àæëëëääàà ðëéñýí.

Áýëäëéí äýò ðýðýäòíççäëéí ðàðüüàà

áíä°ðñíí àðäàí æëëä äýëðëéí íeíí íðíí áýëäëéí äýò ðýðää çëëääýä÷äийг сургалтанд ðàíðóóëàð, í°ðíí ñýðäýúð òàëààð íeíí çëë àæëëëääàà ðëéñýí.

Ýäáýúð çëë àæëëëääààíä ñýðäýë ççéí нөхөн сэргээх áíeíí ýííýëäëéí бүх төрлийн çëë÷ëëäýú áàäðäàä. Äàñ äðýííeéí сэтгэл заслын эмчилгээ байнга хэрэглэх нь илүү үр дүнтэй нь нотлогдож байна.

ÕÍÕÈÐÍÄ×ÈÉÍ ṽÈÈÄÈÈÈÄ ÄÄÄÒÄÕ ÍÜ

Эмэгтэйчүүд, хүүхдүүд ðýððýí áëäý ðàíäààëàð àà òç÷éíä °ðððäçé áàéð äý?

Õç÷éíäççÿóð àðóë òóëäàðñàí ýíýäòýë÷ççä, хүүхдүүд áóññà ò°ðëëéí àðóëä òóëäàðñàí òçìççñòýé áàëë байдаг. Õýä àðóëààñ °ðññàëëä°° урьдчилан ñýðäëëëýðëëä ðë÷ýýäýä.

Хохирогч ýìäð нөхцөл байдалд ìðñííñíñíí ðàíààð÷ áëä ðàíäààëàð àðäà íü ýíç бүр áàéíä. Æëøýýëäýë: ðàëäëäà ñçðäççëäëéí òííðííáíx ðóäàðäà, ðàíäà үйлдэгдэж áàëäàäààññàà ðàëðäààëíä. Äàðää áçð òíðëðíä÷ëä áëäññíí ðóðäé áçðò çðëëéí áëäàñò ñýðäýäññýí ðóðäé ýðüäää.

Õýððçç çðëëéí áëäàñ íü òç÷éíäýä÷ äéíä äýæ заналхийлсэн áíeíí ñçðäççëñýí ýñýðýýñ çë ðàíààðíä. Учир нь ðýð ðýýäòýéí áëäý ää÷ ýäàð áàëääë íü ìàíñóóðëüí áàëääëä áàëäàà ðì øëä, ýñäýë ýìäð ñýäýí ççëëä ñýðäýë ðóëóóññàí, øëëäýíäëë øéíæòýé áàëñíäàà шалтгаалдаг.

Ýðëýýä ñýýëððýé, ëëýí äàëäíäçé ýäëäýä áàëñàí òçì ìààíü äýíýò áëëäàí ñçðäççëä äàðäàíðëä÷ áíeíí.

Èðýíð хохирогчид ðýððçç áàëäëäàñ äàðäð, çóäàððàð àðäà ñààì ðàëäää.

- ṽíä:
- áë ýíý ìàøéíààñ äàð÷ ÷äààð áíeíä óó?
  - Ýíý °ð°í°ñ äàðäð àðäà çàì áàéíä óó?
  - Юу хийвэл амьд үлдэх бол? ä.ì.

Ííí íeííð íü òç÷ëðëëëëëëä ëðýñäýæ äààíæðóóëàðäçé áàéð òàëäàð ðë÷ýýäýä. Äë äëü áíeíð ðàëäàí áàëäëüä ðàääàëäð íü äýýð. Хэдäýý áë òççìòýé òíðàððüä ç÷äø°ððäçé áíe ðýð ìàíäéä ääääëçóóðä÷ëðääë ýäíä. Íääää ýìäð ÷ °ð àðäà äëää.

Ýíýäòýë÷ççä áëäэр áíeíí çä ðýëýýð àðäàëäòüä ðë÷ýýäýä. Ýðëýýä òç÷ýýð äàðäà íü çä ðýëýýð çíäñííòüä áíäáíä. Ííí çä ðýëýýð í°ë°ë°ð°ñ äààíä °ð çëëäëýýð æëøýý

ýíýãðýé÷ççä: ÷è áíë надад тохиолдсон эрчүүдээс ðàìãëéí äàéðàëèðáé íü äýæ ðàðëèðèñàí äýæýý.

Çíýýñ äààíà ðç÷èí çéëäýããñýíýýð óã ðàëäëäàä äóóñããããð áíëãíããçé äàéíà. Хохирогч ðç÷èíýã÷ýñýý ñàëàðóñ ìðíãíí ðýãýýð á°ã°ã ðççíëéã äýðýýñýý ýà äýæ äóëð, ì°í ðççíýñ çóããðáí ðýðýðëýãð ðçðýýýíãýýð äçëð ä.ì.

Õ×ÈÍÄÈÉÍ ÕßÌÐÀÈÛÍ ÈÈÐÝÕ ØÈÍÆ—Ä

Аадóé èëðýð шинж

Áëããñ áíë ýíýãðýé ðç÷èíççæ äàëð ðóããòàãíà áíëí äàðàà íü èëýðäýã сэтгэл хөдлөлийн сөрөг эмоци юм. Áëããñ áíëí øíë íü ýíýãðýé °ðëëã° ðàíãããëàð ÷ããããðäçé, ðí÷èíãã ìðííí ãол øèíæ тэмдэг нь байдаг. Çíëé æëøýý áíë ðããëé ðàëãããð íéëãíëð íü ðíëëããñíí äàëð. Áýã÷ çàðëè хохирогчид °ðëéí äíðìð ýàðàà íýãýðäçé сэтгэл зовж байгаагаа ил гаргахгүй, гаднаа тайван байж чаддаг.

Ýíýãðýé ðýãëé ðýð àéñàí, ðýð àéããñ íü ðè÷íýý çðãýæëëæ äàëããããããñ ðàíããðáí ýíàð ð°ðëéí ðç÷èí °ðòñ°í áíëí ðýð ðç÷èíýã÷ äàðëà÷èããããæ äàéñàí ýñýðëéä íýãýæ áíëí.

Çàðëèããã ðíðèñíã÷èä ðç÷èíýã÷èä ðãããããã íýãýãýðýñ ýíýãýã. Õãããããã íýãýããñýí áíë °ø ðíçíí áíëíð àëé, ýñãýé ðýðãëéí äàðëèð äóðóó äýýä áíë÷èð àëé äýæ àéããã. Õýðäýý ðãããããã íýãýãýð ðí áíë ðýãñý, èíãýý, нөхөрт чинь чамайг өөрөө хүсэж байж унтсан гэж хэлнэ, эцэг эхэд чинь бидэнд биеэ үнэлсэн гэж хэлнэ гэх мэт àëëããí ñçðäççëñýíýñ шалтгаалан олон ýíýãðýé÷ççä ýíý ðàëããð íýãýããýãäçé. Ýíý íü èðýã÷éýí äçéýä ðç÷èíëéí çãã ðíðèíëããíã. Õýð ÷ äàëððããé äýð äçé íéð ðíëðíðííí ðýææ áíëíðäçé äýãýã.

Çàðëèðäàà хохирогчийн ñýðäýé çíãëíë àéãëéí áíëí °ð ñèíðíííð èëýðäýã. Õíðèðíã÷èä, нойронд ìóóããð, ø°í° ðàð äàðæ çççäëýð äàëãëóóä ðç÷èíççíëé äàðãããëéí áíëí ðííããóóãã ççýããýã. Хохирогч äýððýý äàíòàðäà çëãýðýñ àéð, äããóóð äàðàð, øàðààð ýàðäàà ðýí íýãýí ðçí äããããã, ðíëíòñ íü ì°øã°ã äàëð øéä ñàíããããã äàéíà.

Ì°í ýíàð ÷ äàëããëä ýëãýä ççéëä ýðãýççýí èðäýðäçé äàëð äàëããë ðç÷èíëéí ðíðèðíã÷èä ýëãýä ççýããýã äàéíà. Õççíýñ äààíà аливаа ньæëä äçðëé ðàíããð, хүнд итгэхгүй байх, гýíýð óððëæ ðëýãíýýð, óðàððëãíãé áíëíð çýðýä íü èðýíð ðíðèðíã÷èä èëýðäýã.

Çàðëè хохирогчид олон жил °íãðñ°í боловч ççéë ñãíí ðçððýé íçãýíà íü ðàðãããñããð äàéíà äýãýã. Íëíð íü äýð ìðíí íççëãýð ðçñýèòýé äàëããã. Ýíýãðýé÷ççä, охид æëðýíýýí áíëíí äàëð àëé, ýëãýä ðàëããããð °ã÷èí äãñàí äàëð àëé äýæ äãñ ýíýãýã.

Õýñýã õóããõããíú äãðãà èëðýõ шинж

Хохирогч òç÷èíãççëñýíèé äãðãà ýðýãðýé òçíã èòãýðãçé áíèíð, àíüãðãèä ñýðãýé äççðýí ðàíããæ ÷ãããðãçé, áóñãä òçìççñòýé èëýí äãèãíãçé ðãðüòãæ ÷ãããðãçé çýðýã ñ°ð°ã зан авир òç÷èíãççëñýíèé äãðãà õýñýã õóããõããíü íýãýãýæ ýðýéãýã.

Õíðèðíã÷ ýðýãðýé òçíòýé íéð àíðíü ðãðüòããíã íðíðíã áýèãèéí áíèíí ñýðãýé ççéí àñóóããèòãé ó÷èðããã áãéíã. Ýíý íü òççíèéã òçíèéð íü ðóãüã ýðð ÷°è°ð áãéããèä íü àø òíí òíðèðíè ççççèãýã áãéíã. Õç÷èíãèéí °ð íýãýí í°è° èëðýé áíè äãíðãñ. Õíðèðíã÷ àø èðýýð óóðèãæ óãããðèãããã áíèæ ýíý áãéãèãã òýð áçðèé èëýððèéèæ ÷ãããðãçé áíèíðãçèãýñýý áíèæ äãíðãñò íðãíã. Í°í çãðèì òíðèðíã÷èä °ðèéã°ó áóðóòãããò íü èðýñ÷ òýð íü °ð°ó °ðèéã°ó çíýéýð çíýéýíæèä áóðóó íóóãüããð í°è°èã°ã. Æèøýý íü: áé ýíý áç æãðããèðã äíñãð ðýí áèéýý? ä.ì.

Хохирогч áíèñíí çèè ýããèüã °ððýéãýý ямар нэг зүйлээр холбож боддог. Хохирогч °ðèéã°ó òç÷èíãççëñýí íü ýìð íýãýí øèéòãýé äýæ áíããíã.

Áè ýãðããðãã èéì ìíãíã °ððã°ã áãéíã àà?

Ýíããðýé ýìð íýã ìí áóðóó ðèéñýí øèéãñýíýñýý áíèæ øèéòãççèæ òç÷èíãççèýý äýãýã.

Жишээ нь: Íýã ýíýãðýé òíð áíèñí òíííãèéí °í° íãéç çãèóóãããñãà ñãèèãã äýæ èíãýéý äýæ áííæ áãéñãí áãéíã. Ýíý íü àèèãããã çãããèé íýã ðãðèóèò òãééããð áýèòãýð äýñýíòýé äãèè. Õýðãýý áé ø°í° äãð÷ ýããããçé áíè èéì ìí òíðèíèãíðãçé áãéñãí. Õýðãýý áé °ð çãì ñííãíñíí áíè òççíòýé òããðãèãããðãçé áãéñãí. Õýðãýý áé íãéç çãèóóòãèèãã çãýøéýã äýýð íãðããèããããçé áíè, òýðãýý áé äãíòããðãã äãð÷ ýããããçé áíè, òýðãýý áé äãðñ óóããããçé áíè ýãèãã äýæ .....ãýð íýð÷èéýí áíããíã.

Áçðèé áíèñíí ýãããèüã °ðèéí ðãðèòèèãããã òííòíò ìí áíè íãð áíèñíæãçé ççéèèéä áíèñíæòíé áíèãíð, çè çíðèíèãíãüã çíðèèãóóèãð äýñýí óòãããçé àñóóããè. Ýíý áíè òííãð òíðèíèããíã èðèçèñ ðããèò áèø ðãðèì áíèæ °íãðñ°í áéíøèèð ççéèèéä äããæ äãðãð, °íãðççéýð ðãíãããèèèüã çíðèòóóèãð íýã àðãã.

Ãð òýð áíèãííã òãéããð òããèò íü ñãéí àðãã áèø á°ã°ã ýããããã äýãýé òýð ççéè ýìð ÷ òíðèíèãíèä áíèíò ññãçé ççéè. Õç÷èíãèéí äãðãããèéí óãããí õóããõããíü ñ°ð°ã ççããýéççä íü èðýã÷èýí ýíýéýãýý íèíí ñãð æèèèéí óóðøèä øèééãýðýã àæèèèèèèè. Õýããýýð íü çíãñýí ç°ãè°ã°í°ñ äããíã äãðãããèéí øãòíü ç°ãè°ã°íã òãíðããããð ññòíé.

Сэтгэлзүйн хүрээ

*Хүүхдийн бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэрэгтэн
Хохирогч*

Хүүхдийн бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэрэгтэн: Бусад бүхий л төрлийн гэмт хэргүүдийн хэрэгтний нэгэн адил бэлгийн хүчирхийлэл үйлдэгчдийг ямар сэдлээр, ямар учраас уг хэргийг үйлдэх болсныг цагдаагийн ажилтан сайтар гярхай, нарийн шалгах хэрэгтэй.

Үүнд юуны өмнө Тэд ямар учраас уг хэргийг үйлдэв? Ямар төрлийн хүмүүс ихэнх тохиолдолд бэлгийн хүчирхийлэл үйлдэгч байх магадлалтай вэ? гэх зэрэг асуудлуудыг дэвшүүлэх хэрэгтэй. Гэвч харамсалтай нь эдгээр асуултуудад хариулах тодорхой хариултууд байдаггүй.

Судалгаанаас харахад бэлгийн хүчирхийлэлийг үйлдэгч нь яг ийм төрлийн эрчүүд байдаг гэж томъёолох аргагүй нь батлагдсан байдаг бөгөөд хүчирхийлэл үйлдэгч эрчүүд нь нийгмийн янз бүрийн давхаргаас гаралтай, өөр өөр мэргэжил боловсролтой, янз бүрийн шашин шүтлэгтэй хүмүүс байдаг нь харагдаж байна.

Хэдийгээр гэмт хэрэгтнүүдийн дийлэнх нь эрчүүд байдаг ч гэсэн эмэгтэйчүүд ч бас байх тохиолдолууд бий бөгөөд гэмт хэрэгтнүүд нь ижил хүйстэн, эсрэг хүйстэн эсвэл аль аль хүйстэнтэй явалддаг хүмүүс байна.

Мөн гэмт хэрэгтнүүд нь тэр бүр танихгүй хүмүүс байдаггүй ихэнх тохиолдолд хүүхдийн ойр дотны буюу гэр бүлийн гишүүд, танил, найз нөхөд, хамаатан садан, хүүхдийн таньдаг итгэдэг хүмүүс байдаг нь уг хэргийг улам илүү төвөгтэй болгодог байна.

Ийм ч учраас цагдаагийн ажилтнуудад бэлгийн хүчирхийлэлд өртөх магадлалтай, аюултай нөхцөлд байгаа хүүхдийг таньж мэдэх хялбар арга зам байдаггүй гэдгийг цагдаагийн ажилтнууд өөрсдөө санаж байх нь чухал юм. Мөн хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл ямар ч тохиолдолд хаана ч хэзээ ч хэнд ч тохиолдож болно гэдгийг санаж байх хэрэгтэй.

Гэмт хэрэгтнүүд өөрсдийгөө хэрхэн зөвтгөдөг вэ:

Гэмт хэрэгтнүүд бүхий л арга замаар өөрийгөө зөвтгөхийг оролддог. Ихэнх тохиолдолд хүүхэд өөрөө хүссэн, би ямар ч хортой зүйл хийгээгүй, хүүхдийн өөрийнх нь л буруу байсан гэх мэтээр ярьдаг.

Практик жишээ1: Гэмт хэрэгтэн: *Би өглөө 10 цагийн үед автобусны буудал дээр хүлээгээд зогсож байтал 12 орчим насны хүү над дээр ирээд яриа өдөж эхэлсэн. Тэр маш их уйдаж байна гэдгээ ярьсан, дараагаар нь намайг гэртээ хамт очихыг гуйсан. Тэгээд л энэ бүх хэрэг болсон. Би түүнийг албадаагүй, ямар ч хүч хэрэглээгүй, тэр татгалзаж болох байсан. Би урьд өмнө нь амьдралдаа хэзээ ч ямар ч муу юм хийж яваагүй.*

Практик жишээ 2: Гэмт хэрэгтэн: *Манай охин бүр бага байхаасаа арьсны өвчин, харшилтай байсан бөгөөд ээж бид хоёр нь түүнд тосыг нь түрхэж өгдөг байсан.*

Хохирогч болсон хүүхдэд дараах шинж тэмдэг илэрдэг.

- **Гадаад төрх байдал**
  - Дотуур хувцас нь урагдсан , толбо болсон юм уу цустай байна.
  - Бэлэг эрхтний нь орчимд хөндүүрлэж өвдөх буюу загатнана.
  - Арьс өнгөний, бэлгийн замын халдварт өвчин авсан байна.
  - Амны орчи мд, бэлэг эрхтний хэсэгт, эсвэл хувцас нь үрийн шингэн болсон байна.
  - Жирэмсэн болсон байна.
- **Биеэ авч явах байдал**
  - Балчир хүүхдийн зан авир нь бусдаас зай барьсан, зожиг байдалтай байна.
  - Үеийнхнээсээ хол хөндий, тэдэнтэй харьцахгүй байх
  - Биеийн хүчний ямар нэгэн ажлаас зайлсхийх
  - Хар дарсан зүд байн байн зүүдлэх, унтаж чадахгүй байх, харанхуйгаас айх
  - Сескийн талаар ер бусын мэдлэгтэй байх, тухайн хүүхдийнхээ насанд тохироогүй зан байдал үзүүлэх
  - Хүнээс айх, ганцаар үлдэх, хэн нэгэнтэй байхаасаа айх, дургүйцэх
  - Бусад үл ойлгогдох зан байдлууд илэрнэ. Жишээлбэл: хоол ундандаа дургүйцэх, уур уцаартай байх, зожиг зантай байх, ямар нэгэн хэрэг тарьсан мэт байдалтай байх, сургуульд явахгүй байх гэх мэт.
- **Асран хамгаалагчийн зан авир**

- Хүүхдэд дээд зэргийн халамж, анхаарал үзүлж түүнийг хамгаалсан, хардсан байдалтай байх
- Уг асран хамгаалагчийг оролцуулан бэлгийн харьцаанд орох, биеэ үнэлэх зэргийг дэмжин хөөргөх
- Хүүхэд байх үедээ бэлгийн хүчирхийлэлд өртөж байсан.
- Гэрлэлтийн ямар нэгэн хүндрэлтэй асуудалтай тулгарч байсан
- Согтууруулах ундаа болон бусад мансууруулагч хэрэглэдэг.
- Гэр орноосоо үе үе хөндийрч, гадуур хоноглох, ирэхгүй байх

Урьдчилан сэргийлэх арга замууд:

Ихэнх цагдаагийн ажилтнууд хүүхдийн бэлгийн хүчирхийлэл нь ихэнх тохиолдолд гэр бүлийн хүрээнд буюу цоожтой хаалганы цаана үйлдэгддэг учир түүнтэй тэмцэх, арга хэмжээ авах талаар тэдний хүч, оролцоо маш хязгаарлагдмал гэж боддог.

Гэвч цагдаагийн ажилтнууд хүүхдийг бэлгийн хүчирхийлэлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, уг хэргийг үйлдэж болох гэмт хэрэгтнүүдийг таньж мэдэх, үйлдэлийг нь эрт шатанд зогсоох зэрэгт олон төрлийн арга хэмжээ авч хариу үйлдэл үзүүлж чадна.

Жишээлбэл сургуулийн орчимд хүүхдүүд сургуульдаа ирэх буюу тарах цагуудаар эргүүл хийх мөн хүүхдүүд ихэр цугладаг тоглоомын талбай, цэцэрлэг орчмоор эргүүл хийж ямар нэгэн сэжигтэй хүмүүс, үйлдэл байгаа эсэхийг гярхай ажиглаж болох юм. Энэ нь урьдчилан сэргийлэхэд маш их үүрэг гүйцэтгэж чадна, жишээ нь гэмт хэрэгтэн өөрт нь хууртагдах, сул дорой хүүхдүүдийг эрж хайж байгаа бол түүнийг нь зогсоож чадна.

Энэ нь мөн цагдаагийн ажилтнуудад хүүхдүүд, эцэг эхчүүдтэй нь уулзаж янз бүрийн мэдээлэл авахад нь туалдаг. Хүүхдүүдийн аюулгүй байдлын талаар эцэг эх, хүүхэд, багш нартай нь ярилцан, янз бүрийн мэдээлэл цуглуулан, сэжигтэй зүйлүүдэд анхаарал хандуулан арга хэмжээ авсанаар ирээдүйд үйлдэгдэж болох маш олон гэмт хэргүүдээс урьдчилан сэргийлж болдог гэдгийг олон хотын цагдаагийн газрын ажилтнууд үйл ажиллагаан дээрээ баталсан байна.

Цагдаагийн ажилтнууд хүүхдүүд тэдний ажилд чухал хэрэгцээтэй мэдээ мэдээлэл өгдөг эх сурвалж болдог гэдгийг ойлгож хүлээн зөвшөөрөх нь чухал. Өнөөдрийг хүртэл цагдаагийн ажилтнууд хүүхдийн өгсөн мэдээ, мэдээлэлийг үл ойшоон, хайхрахгүй байх, түүнийг ашиглахгүй байх нь маш их байна.

Цагдаагийн ажилтнууд хүүхдүүдийн аливаа асуудалд маш нарийн мэдрэмжтэй хандах хэрэгтэй бөгөөд жишээлбэл гэрээсээ зугатаасан болон сургуульдаа очихгүй байгаа хүүхдүүд янз бүрийн хэрэг төвөгт орооцоолдох, уруу татагдах, буруу зан үйлд суралцах, дуурайх, хүүхдийн эсрэг төрөл бүрийн хүчирхийлэлд

өртсөн ч түүнтэй дасан зохицохыг оролдох зэргээр сөрөг нөлөөлөлүүдэд автах өндөр магадлалтай гэдгийг үргэлж санаж байх хэрэгтэй.

Тийм ч учраас цагдаагийн ажилтнууд маш гярхай байж асуудлыг тал бүрээс нь авч үзэж өөрөө өөрөөсөө Энэ хүүхэд ямар учраас дандаа ганцаараа тоглож байдаг бол, Энэ хүүхэд яагаад дандаа болохгүй юманд орооцолдож байдаг юм бол, Энэ хүүхэд яагаад дандаа гэрээсээ зугатаадаг юм вэ?, гэх мэтийн асуултуудыг асууж байх ёстой. Нарийн сайн ажиглаж чадвал хүүхдийн биеэ авч яваа байдал, гаргаж байгаа зан авир зэргээс олон зүйлийг олж мэдэж болно. Аливаа асуудлыг өнгөц байдлаар бус үргэлж гүнд нь орж олон талаас авч үзэж бай.

Урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаандаа цагдаагийн ажилтнууд нийгмийн үйлчилгээ үзүүлдэг бусад байгууллагуудтай хамтран ажиллаж чадвал илүү үр дүнд хүрнэ. Эдгээр мэргэжлийн бүлгүүдтэй хамтран урьдчилан сэргийлэх стратеги боловсруулан ажиллах хэрэгтэй. Уг стратегидаа цагдаагийн ажилтнуудын оролцоо, үүрэг ролийг тодорхой гаргаж өгөх хэрэгтэй бөгөөд олон нийтийн итгэл найдварыг төрүүлэхүйц, олон нийтэд ойрхон байхаар тусгах хэрэгтэй.

Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл ба хууль тогтоомжууд

Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэлтэй иэмцэх хууль тогтоомжууд нь улс орон бүрт болон хууль тогтоомжийн төрөл бүрийн тогтолцооноос хамааран өөр өөр байна. 1989 оны буюу Хүүхдийн эрхийн Конвенцийг батлан гаргах үед хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх арга хэмжээ авах бүлгүүдийг боловсруулсан юм. Үүнтэй холбоотой хэд хэдэн заалтуудын талаар авч үзье.

Жишээлбэл

12-р бүлэгт

Бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогч хүүхэд хуулийн байгууллагуудад үе хэргийнхээ талаар мэдээлэх бүрэн дүүрэн боломжоор хангагдах ёстой хэмээн заасан байна.

19-р бүлэгт

Хүүхдийг бэлгийн хүчирхийлэл болон бусад бүх төрлийн хүчирхийлэлээс хамгаалах хуулийн болон захиргааны арга хэмжээ авахыг шаардсан байна.

20-р бүлэгт

Хүчирхийллийн улмаас гэрээ орхин явсан хүүхдүүдэд тусгай хамгаалалт, дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх шаардлагатай хэмээн заасан байдаг.

34-р бүлэгт

Хүүхдийг сексийн зорилгоор ашиглахаас хамгаалах

39-р бүлэгт

Хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдүүдэд нөхөн сэргээх үйлчилгээ үзүүлэх талаар тус тус заасан байна.

Зарим орнууд хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэлтэй тэмцэх, энэ төрлийн хэргийг шийдвэрлэх тусгай бие даасан хуультай байдаг бөгөөд зарим орнууд бэлгийн гэмт хэрэг гэсэн ерөнхий агуулгын хүрээнд үйлчилдэг хуулиудын хүрээнд шийдвэрлэдэг байна. Зарим орнууд дээрх хоёр агрыг хослуулан ашигладаг.

Европын олон орнуудад бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогчийн насны хязгаар дээр өөр өөр зарчмыг баримталдаг бөгөөд ерөнхийдөө ихэнх нь 12 буюу түүнээс доош насны хүүхдийг, зарим орнуудад 13-16 насны хүүхдийг бэлгийн харьцаанд татан оруулахыг хориглосон байдаг.

Насны хувьд дээрхийн адил аль нь ч байсан бэлгийн хүчирхийлэлийн хохирогч нь хүүхэд байгаа тохиолдодуудыг шийдвэрлэхэд маш нарийн төвөгтэй болж ирдэг. Учир нь тэдэнтэй харьцах, тэднээр өөрсдөд нь тохиолдсон зүйлийг яриулах, мэдүүлэг авах, ямар арга хэмжээ авах шаардлагатайг хэлж ярьж ойлгуулах үйлдэл тус бүр нь харилцааны нарийн арга техникийг цагдаагийн ажилтнаас шаарддаг.

Европын зарим орнуудад хүүхдийг иргэний хуулийн хүрээн хамгаалах тогтолцоо бас байдаг бөгөөд иргэний хуулийг ашиглах нь хэд хэдэн давуу

талуудтай, жишээлбэл иргэний шүүх нь нийгмийн үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллагын мэргэжлийн бүлгүүдтэй маш ойр хамтран ажилладаг бөгөөд эдгээр нь шийтгэлийн хэлбэрт гэр бүлээрээ сэтгэлзүйн болон бусад зөвлөгөө авах, мансууруулах бодис, архи, тамхинаас гаргах эмчилгээнд хамрагдах гээд олон сонголтуудыг санал болгодог.

Харин эрүүгийн шүүх нь хүчирхийлэл үйлдэгч буюу гэмт хэрэгтнийг шийтгэх яллахад голлон анхаарлаа хандуулдаг бол иргэний шүүх нь хохирогчийн байдалд илүү анхаарлаа хандуулдаг.

**“Бэлгийн харилцааны хүчирхийлэл, хүчингийн гэмт хэргийн өнөөгийн
байдал” судалгаа**

Судалгааны зорилго:

Ашигласан материал

1. **“RAPE AND SEXUAL ABUSE a guide to victim care”**
Eva Hedlund and Marianne Göthberg 1998
2. Хүүхдийн эрхийн тухай конвенци
3. Эрүүгийн хууль, Монгол Улс, 2002 он, Уланбаатар хот
4. **“Бэлгийн хүчирхийлэл, хүчингийн гэмт хэргийн хууль эрхзүйн зохицуулалт – Бусад орны хууль тогтоомжоос”** Хүйсийн тэгш эрхийн төв, Монголын эмэгтэйчүүдийн сан, 2005 он, Улаанбаатар хот
5. **“Хуульзүйн тайлбар толь”** Хүний эрхийн боловсролын төв, 2003 он, Улаанбаатар хот
6. **“Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл”** Г. Ганбаясгах, 2002 он
7. **“Та үүнийг мэдэх үү?”** Г. Ганбаясгах, 2003 он